

POPULÁRNĚ
VZDĚLÁVACÍ KNIHOVNA
Vychází nejméně čtyřikráte za rok
Řídí dr. Alfred Fuchs
Svazek XII.

Msgre EMIL BOUGAUD,
biskup lavalský:

JEŽÍŠ KRISTUS.
DŮKAZ JEHO BOŽSTVÍ.

II. vydání.

1927

Tiskem a nákladem
Československé akc. tiskárny v Praze.

Cena Kč 7.50.

Nihil obstat.

Dr. Joannes Roubal,

SS. Theologiae prof.,

censor ex offio.

Imprimatur.

Episcopalis Ordinarius B.-Budvicii,

die 11. Martii 1927.

Nro. 2748.

PŘEDMLUVA K II. VYDÁNÍ.

Těchto deset kapitol, jež v překladu českém podáváme, je vyňato z velikého díla Bougaudova: „Le christianisme et les temps présents“, v jehož druhém díle nadepsaném „Jésus-Christ“ obsaženy jsou pod záhlavím: Les conclusions logiques de la vie de Jésus-Christ.

Nová metoda apologetická, podle níž autor dokazuje tu božství Kristovo, neobyčejná hloubka myšlenek a poetická mluva pojistily těmto deseti kapitolám místo mezi nejpřednějšími apologiemi božství Ježíšova. Spisek, jež kdosi nazval zrovna nadšenou modlitbou ke Kristu Ježíši, došel tak veliké obliby, že byl úplně rozebrán ve „Vzdělávací knihovně katolické.“ Proto vydáváme jej podruhé a to v podobě přístupnější vrstváčce čtenářstva co nejširším. Nakladatel spisů Bougaudových, p. Ch. Poussielque v Paříži, autorisoval ochotně tento překlad.

Č. Budějovice v březnu 1927.

Překladatel.

ÚVOD.

Mezi tolika otázkami, jež pozornost ducha lidského poutají, není otázky vyšší a důležitější nad otázku o pravé přirozenosti Ježíše Krista.

„Kdo jest přece ten neobyčejný muž, jenž se před osmnácti sty lety objevil v nepatrné zemi mezi neslavným lidem a jenž hned vztáhl své vševládne rámě na celý svět a založil pro veškeré lidstvo věčné království pravého a dokonalého náboženství?“¹⁾ — „Kdo vyvrátil říše ze základů a proudy věků dal jiný směr?“²⁾ Kdo jest? Jest Bůh či člověk? Je to pouze neobyčejně zdařilý zjev přírody či výplod vznešené snahy lidstva, aby si vytvořilo konečně repraesentanta sebe důstojného? Či nutí nás krása jeho duše, ona fysiognomie, jež nemá sobě rovné, onen veliký duch jeho a ono ještě větší srdce a obrovské dílo jeho neobyčejného života neodvratně k tomu, abychom v něm viděli více nežli pouhého člověka? Prozařuje-li, abych tak řekl, božství dokonalým člověčenstvím Ježíšovým? Zda rovněž tak, jako když se setkáme s duchy neobyčejně nadanými, hned při prvním pohledu na jejich fysiognomii, do jejich oka, na jejich rty, hned při prvním jejich slově říkáme, že jsou to duchové velicí, vznešení, šlechtní a nadaní — zdaž rovněž tak stačí jen pouhý pohled na Ježíše a již nám vynutí vyznání, že jest Bůh?

Tak zní naše otázka. Druhdy neznali této metody. Šotva kdo všimnul si neskonale dokonalé přirozenosti

¹⁾ Bauer: *Le Christianisme et l'Église chrétienne*; 2e édition 1860, p. 322.

²⁾ Richter: *De Dieu dans l'histoire et dans la vie*; p. 6.

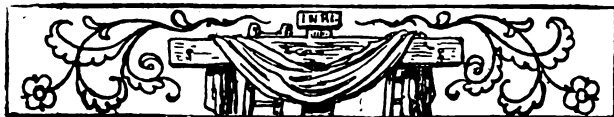
lidské v osobě Spasitelově. Jeho člověčenství ztrácelo se jako druhdy na hoře Tábor v jasu jeho božství. Dnes však béřeme se jinou cestou. Nevím, jakým kouzlem vábí nás den ode dne mocněji, Ježíši, Tvé sladké a půvabné člověčenství! Hledíme na Tvé nohy a ruce pro nás probodené, na Tvé krásné čelo, na němž září odlesk Tvého soucitného ducha, na Tvoje srdce, kteréž bije tak velikou láskou k nám — a již tento pohled vede nás k tomu, že nejprve tušíme, pak i zřejmě vidíme Tvoje božství a konečně jemu se klaníme.

Starší metoda byla snad vznešenější, naše však je snazší. Lépe se hodí pro náš věk, jenž se více zajímá o fakta nežli o ideje, horuje pro metodu pozorovací a protož i ochotněji přijme důkaz o božství Kristově vedený z jeho člověčenství. Ostatně vždyť jsi sám, milý Ježíši, doporučil tutéž cestu svému pochybujícímu učeníku: „Tomáši, vlož prst svůj v ránu nohou mých a rukou mých; vpusť ji v bok můj a nebudiž nevěřící, nýbrž věřící!“¹⁾ Et noli esse incredulus! Něžné a nepřeložitelné „noli“! Tomáš neodporoval. Viděl člověka, vyznal Boha. Vidit hominem, Deum confessus est.²⁾

Tutéž cestu nastupujeme, Ježíši, i my; pomoz nám a dej nám z lidské krásy Svého ducha, Svého srdce, Své duše celé tak poznati božství Své, abychom se o něm pevně přesvědčili a jemu pokorně a rádi se klaněli.

¹⁾ Jan XX. 27.

²⁾ Sv. Augustin.

HLAVA PRVÁ.

První vznešené rysy fysiognomie Ježíšovy. — Jeho božství prozařuje ideálně krásným jeho člověčenstvím.

Pohledme nejprve povšechně na fysiognomii Ježíšovu. Fysiognomie, jak jsem právě naznačil, jest výraz duše, jež prozařuje na venek smrtelným tělem. Duše vychází, abych tak řekl, ze svého úkrytu, jeví se na obličejí a dodává mu krásy, již mezi všemi věcmi stvořenými není rovné. „Co jsou,“ pravil Fenelon, „všecky paprsky sluneční proti ohni v zraku člověka?“ A měl pravdu; a to uvedl pouze jediný rys lidské krásy. Než netoliko duch odráží svůj jas na tváři; i srdce plane ohněm rovněž tak teplým, avšak daleko milejším a ssálá jej ještě rychleji na obličej. Ba, ani vůle ho nepostrádá. Zdaž nešlehá z ní onen jasný, mužný zápal odvahy a síly, jenž dovršuje na čele muže tajemný výraz krásy?

Nuž a v žádném tomto vzhledu nemá fysiognomie Ježíšova sobě rovné. Duch lidský jest v něm na nejvyšším stupni své síly. „Já jsem světlo,“ pravil Ježíš Kristus sám a nedá se upříti: on jest světlo jasné. U něho není mraků, není šera, není mlhy, jež stoupá ze smyslů k rozumu a jej kalí, jak tomu bývá i u největších duchů. Odkrylí skvrny na slunci — na něm však nikoli! Duch jeho jest všecek jasný: září na vše strany svobodně, královsky, bez námahy. Rozvíjí se do

výše i hloubky, rozvíjí svou plodnost v každém směru tak prostě a lehce, že si nelze představití divu většího.

Kde, prosím vás, viděli jste větší vzlet ducha nežli u Ježíše? Který cíl byl kdy vznešenější nežli jeho a prostředky k němu méně hmotné a prostější?

Jak mile a mocně šlehají blesky z jeho řečí, jež vás osvěcují a přece neděsí: — tak jsou přirození! Jak najednou vzlétá v závratnou výši a sebou vás unáší! Kdyby stoupal do výše jako člověk, cítili bychom stoupajice s ním nesnáz a blaživou únavu cesty; a kdyby se ho při pohledu v ony výše zmocňoval úžas, jeho úžas zachvátil by i nás. Něčeho takového však neznamenáme. „Vidíme,“ dí Bossuet, „že jest pln tajemství Božích, než vidíme též, že nad nimi nežasne; mluví o nich tak, jako kdyby se v těchto tajemstvích i v této slávě zrodil.“¹⁾

Tento klid ducha, jenž nežasne nad takovým světlem, ona lehkost, s jakou beze vší námahy vznáší se výše, na něž dospěti a na nichž stále dlíti podaří se jen několika lidem, zdály se všem myslitelům největší předností tohoto neobyčejného ducha. Mne však ještě větším podivem plní jeho hloubka. Hloubka ducha, zdá se mi, jest předností ještě větší nežli vzlet — jeť vlastností duchů nad všednost povznesených! Než jak jest vzácná! Jak nejasné a nejisté bývají předtuchy velikých duchů, co trpkých zklamání zažijí každodenně! A nicméně, je to přec závidění hodná přednost, že mohu — třeba i nejistě — vnikati v tajuplné nitro všech zjevů a v přítomnosti vidět i zdraviti již budoucnost! A hle, tento u lidí neobyčejný stav jest Ježíši Kristu přirozený, obyčejný. Nic neuniká jeho neobyčejně bystrému pohledu. Kdo nepozoroval v evangeliích onoho zvláštního, přímého nazírání, jímž postihuje přese všechny klamavý zevnějšek i tajnou myšlenku srdcí? Jak dovedně vkládá v duši toho či onoho člověka některé slovo tajuplné, které zprvu nepochopeno, nepovšimnuto, dříve či později zaráží nefušeným jasem a jej podle duševní dispozice buď zahanbí aneb osvítl!

¹⁾ Bossuet, *Histoire univers.*; II. partie, chap. XIX.

S jakým uměním svrchovaným, s jakou mistrovskou znalostí lidského srdce dovede použití k účelu svého poslání i nejkratší rozmluvy a zaujati místo učitele tam, kde mu chtěli vykázati místo žáka! Jak prozírá srdce svých apoštolů, jak jim předpovídá laskavě, avšak určitě, blížký jejich pád a to v okamžiku, kdy hromadí projevy své lásky k němu!

A toto bezprostřední, absolutní a božské prozíráání duší není ještě vše. Jako tajemství srdcí, tak zná i osudy národů. Budoucnost Jerusalema stojí před jeho zraky tak jasně, jako budoucnost Petrova anebo Jidášova. Onen veliký převrat, který již počíná; nový svět rodící se u paty jeho kříže; pokorní apoštolé, kteří půjdou a vyučí všechny národy; národy, kteří se obrátí; jediný ovčinec, jenž vše pojme v sebe a jediného pastýře, jenž vše bude řídit: to vše vidí s bezprostřední určitostí a naprostou jasností. A jeho nekonečný duch, jehož neobmezuje ani čas ani prostor, zalétá až k posledním dnům světa a zříceniny Jerusalema, které předpověděl, jsou důkazem, že ví a zná i konec lidstva.

Ostatně ani v tomto prorockém svém nazírání nejeví žádné námahy, žádného podivu a úžasu, rovněž tak jako jich nejeví v závrtném vzletu svého ducha. „Budoucnost jemu známá neobsahuje nic, co by ho lekalo, co by ho děsilo, co by ho překvapovalo, poněvadž obsáhá duchem svým časy všechny. Budoucí a tajné věci, jež předpovídá, nejsou u něho náhlé a nepředvídané záblesky, jež ho snad oslňují, nýbrž jsou to věci jemu obvyklé a známé, se kterých nespouští oka a jichž obrazy nosí v srdci svém; a všechny věky budoucí leží před okem jeho jako dnešní den, jenž nám svítí.“¹⁾

Abychom pak měli úplnou představu o duchu Ježíše Krista, připojme k tomuto vzletu a k této hloubce jeho ještě třetí krásnou vlastnost. Každé jeho slovo jest plodné. Každé nese v sobě sémě budoucnosti. Praví na př.: „Blahoslavení chudí. Blahoslavení lkající. Blahoslavení čistého srdce. Blahoslavení, kteříž protivensví trpí pro spravedlivost.“²⁾ Zrna zázračná; kdo

¹⁾ Massillon, Sermon sur la divinité de Jésus-Christ.

²⁾ Mat. 5.

vypočte, co požehnané žně vzešlo z nich! Všichni apoštolové vzešli z nich; všechny panny, všichni mučenci, všichni dobrodincové lidstva! Praví: „Dávejte, co jest císařovo, císaři“ a určuje tak základní rozdíl obojí moci, na níž zbudována jest veškerá moderní vzdělanost. Praví: „Otče náš, jenž jsi v nebesích“ a seje tak sémě všeobecného bratrství a pravé rovnosti. Každé slovo s jeho rtů jest sémě nekonečného pokroku.

Ā obdiv náš pro něho stupňuje až na vrchol zvláště způsob, jak mluví. Nikdy nebyly vznešenější myšlenky vyjádřeny tak málo slovy; a sama slova, svou vlastní povahou tak nepodajná a hmotná, že spisovatele v zoufalost přivádějí, nebyla nikdy tou měrou zidealistována a myšlenkou oduševněna. Jsouť doslovně „duch i život“, jak to sám Ježíš Kristus řekl. Tak málo hmoty v nich! Jsou krátká, průhledná a průsvitavá, smím-li tak říci, že možno v nich viděti ducha, jenž je obživuje. Věda dovede to, že vměstná nejpůsobivější léčivé i výživné síly přírodní v prostor co možná nejmenší; Ježíš Kristus učinil totéž. V tři slova prostá, určitá a jasu plná uzavřel odvěčné zákony přírody i základní zákony rodin a společností, příčiny i léky úpadku národů, zvláště však božské zákony duševního života. Ā to vše ve formě tak prosté, že je to mléko pro děti i víno pro kmety.

Takový jest tedy duch Krista Ježíše: vzlétá až na výsost, noří se až v hlubinu prorocství a působí plodností svou, již přibývá časem sil, úplnou obnovu člověka, rodiny i společnosti! Odkud vzal se takový genius? Z koho se zrodil? Pátrali po tom, vzdali se však naděje, že to kdy vypátrají. Neboť podobného na světě nebylo.

Poznavše ducha Kristova, obraťme nyní zraky na jeho srdce. Jiné vzácné dary, jiné krásy, avšak totéž božství i tu prozařuje. Ano, prozařuje tu daleko mocněji, neboť jest od přírody mnohem krásněji obdařeno nežli duch; jeť stvořeno z hmoty vzácné, nebeské a svědčí lépe o jeho božství.

Znáte-li srdce lidské? Podivíte se, až poznáte, jak málo se podobá srdci Ježíše Krista. My milujeme sice,

obětujeme se za jiné a je to naší ctí a důkazem, že pocházíme s hůry. Avšak jak málo milujeme! Kdož miluje tak, že by se obětoval všecek, že by až žltzil touhou po oběti? Kdo vystoupil kdy na onu horu Tábor, kde by se obětoval z lásky a netoužil sestoupiti s ní? My všichni neseme v srdci žel, že není nám možno déle a stále trpěti ani za ty, které milujeme nejvíce. Jedinou výjimkou jest srdce Ježíše Krista. Miluje a obětuje se všecek. A že není většího projevu lásky, leč umřítí za osoby milované, tož touží od prvního okamžiku svého života až k poslednímu jediné po oběti. „Jeho hodina“, jak ji nazývá, kterouž netrpělivě očekává, jest ona chvíle, kdy konečně vyrovná se míra jeho muk míře jeho lásky.

Než vizme druhý div srdce Ježíšova, jenž odpovídá druhému nedostatku srdce lidského. Právě proto, že milujeme málo, milujeme též málo osob. Abychom mohli milovati, uzavíráme se; budujeme si hnízdečko a v ně vměstnáváme bytosti nejdražší: otce, matku, ženu, dívky a několik málo přátel. A co můžete žádati více? Mámeť jen jiskerku lásky ve svojí moci, proto jí šetříme a dělíme ji pouze mezi několik osob. Ba, i když věnujeme těmto několika málo osobám veškeru lásku, co jí srdce naše chová, nevíme ještě, je-li to dosti. Jak srdce Ježíšovo jest jinaké! Miluje všecky lidi, miluje je stejně vroucně. Nízké i vznešené, chudé i bohaté, spravedlivé i hříšné, opuštěné i ze světa vyhoštěné — na koho zapomněl? Koho nemiloval něžně a vroucně? Kdo byl příliš poskvrněn tomuto srdci čistému? Kdo byl příliš prostý tomuto srdci šlechetnému, anebo kdo příliš veliký tomuto srdci pokornému a kdo příliš nepatrný tomuto srdci vznešenému? Ano, zdá se, že ani na tom neměl dosti, a v jeho slovech, a v jeho modlitbách lze znamenati vzněty lásky, kterouž objímá všecky tvory i světy nám neznámé.

A v tomto srdci sídlí čistota, již netroufám si nazvatí andělskou, neboť to by bylo příliš málo. Žije ve světě, stoluje s hříšníky. Jen hřích a slabost vidí u nohou svých; ale nikdy nedosáhl, nedím, stín odůvodněného podezření, nýbrž ani stín pohany z rouhavých rtů, nikdy

nedosáhl až k němu. Vše podezřivali lidé — jen jeho andělskou čistotu nikoli! A jako kdyby chtěl tomuto srdci milujícímu a přečistému dáti ještě stkvělou svatozář, přetvořil nesčetná srdce lidská k svému obrazu a podobnosti v srdci panenská, milující a čistá jako jest jeho.

Avšak v tom vrcholí jeho krása, že nespatřujeme u něho oné zasmušilosti, jež vyloudila Pascalovi ona melancholicky znící slova: „V tom jeví se nejlépe malomoc člověka, že může tak málo učiniti pro osoby milované!“ Naopak, On se nabízí s jasným klidem a plnou jistotou, že vyléčí, potěší, spasí a oblaží všechny, jež miluje. „Pojďtež ke mně,“ volá, „všickni, kteříž se lopotíte a jste obtíženi, a já vás občerstvím . . . a naleznete odpočinutí dušem svým.“¹⁾ Šťastné srdce, jež může pronésti tato slova! Ách! my bychom se nemohli odvážit říci je otci, přáteli, dětem, a on je řekl světu celému! „Žízni-li kdo, pojď ke mně, a pij!“ volá jindy;²⁾ žízni-li kdo po štěstí, žízni-li po útěše, žízni-li po zdraví, žízni-li po pokoji, ke všem bez rozdílu tak volá. Jeho velkomyslné srdce ví, že jest s to, aby uskutečnilo všechny sny a tužby, i jde v slibech svých ještě dále: „Nermuť se srdce vaše; pokoj zůstavuji vám, pokoj svůj dávám vám; ne jako svět dává, já dávám vám,³⁾ pokoj, jenž převyšuje veškerý smysl. A netoliko pokoj i radost jim slibuje: „Zármutek váš obrátí se v radost, a radovati se bude srdce vaše a radosti vaší nikdo neodejme od vás.“⁴⁾ Šťastný, pravím ještě jednou, kdo může takto mluvit k miláčkům svým, šťastný, kdo má pro ně více nežli mdlé přání a neplodné slzy! Než, jakou moc předpokládá tato řeč! Nechceme-li ji tedy považovati za smutný sebeklam vznešeného a šlechetného srdce, musíme v ní v obdivu spatřovati srdce lidské sice, avšak svého druhu jediné, jímž patrně již prozařuje božství.

Mužná síla jest třetí krásný rys na čele muže. I ta nemá sobě rovné. Ježíš Kristus chová v sobě veškeru

¹⁾ Mat. 11, 28.

²⁾ Jan, 7, 37.

³⁾ Jan 14., 1. 27.

⁴⁾ Jan 16, 20. 22.

sílu: sílu skromnosti uprostřed vítězoslavného průvodu nadšených davů; sílu trpělivosti s nechápavostí učeníků, úskoky farizeů a nepoctivostí knížíat kněžských; sílu klidně a rád snášet bezpráví, políčky, potupu i bičování; a co jest ještě divnější, sílu oddanosti do vůle Boží v smrtelných úzkostech a nejhroznější sklíčenosti. Tato nanejvýš pevná mysl a onen důstojný klid v okolnostech tak způsobilých k tomu, aby člověka z rovnováhy a klidu duševního přivedly, svědčí o tak spořádané mohutnosti snaživé, že nelze si představití nic krásnějšího. A přece není to ještě vše. Největší projev síly v Kristu Ježíši, její rys převládající, jest způsob, jak pohnul světem podle vlastních svých slov: *Omnia traham ad me ipsum.*¹⁾ Archimedes říkával: „Dej mně pevný bod k opoře a světem pohnu!“ Ježíš Kristus pohnul světem a nežádal k tomu ani pevné opory. Vzal si pouze dvanácte řemeslníků chudých, nevzdělaných, neumělých a — což znamená jistě více nežli pohnouti světem — obnovil jej, zlepšil, přetvořil! A aby tento převrat byl patrný a nepopíratelný, nezpůsobil ho, pokud na zemi žil. Pokud žil na zemi, nepůsobil nic tak velikého. A zemřel opuštěn na kříži. Ale potom, když opustil zemi, a když se zdálo, že dílo jeho odumřelo a s ním zašlo, tehdy teprve, jak to byl sám předpověděl, ukázal sílu a moc svou zázraky ze záhrobí, tehdy vstalo z hrobu, v němž myslili, že již na věky pochováno jest, krásné dílo jeho, plno nekonečného života a věčně svěží plodnosti.

Bylo by zbytečné připomínati ku konci tohoto odstavce, že tyto božské paprsky fysiognomie Ježíšovy, ona krása jeho ducha, krása srdce jeho a lásky i krása jeho síly a odvahy jsou v úplné rovnováze. Není v nich mezery, není v nich nedostatku ni poskvrná a tím méně jeví se v nich upřílišněnost anebo námaha. Každá mohutnost dospívá tu nejvyššího stupně svého vývoje a není možno označiti ani jedinou, jež by zastíňovala ostatní. Splývají všechny v ladný celek. A tak vše v něm i v jeho životě dýše majestátní velikostí, milou prostotou a svrchovaným pokojem.

Lidstvo zrodilo čas od času muže neobyčejné,

¹⁾ Jan 12, 32.

avšak žádného nelze přirovnati k Ježíši. U něho nalézáme vše v míře nejvyšší. U něho pojí se k sobě myšlenka i slovo, poesie i výmluvnost, láska, praktický vliv i obrovské jeho dílo, všechny dary ducha i síly všechny tak dokonale, že, kdo přemýšlel a uvažoval o životě Ježíše Krista, nedovede si představití nic velkolepějšího.

A to také znamená název: Syn člověka, s nímž se potkáváme na každé téměř stránce evangelia. Ježíš Kristus není toliko syn člověka jako ostatní potomci Adamovi. Jeť syn člověka ve smyslu absolutním, člověk ideální, krásný, čistý a dokonalý; jeť nejkrásší květ, nejsladší plod, jež kdy země vydala — či lépe řečeno — jediný absolutně krásný a dokonalý květ, jenž kdy z kořene a kmene lidstva vypučel.

HLAVA DRUHÁ.

Další ještě krásnější tahy fysiognomie Ježíšovy. — Všichni velicí duchové souhlasně vyznávají, že Ježíš Kristus není pouhý člověk.

Než pojďme dále. Nastřnili jsme dosud, pouze několik lehkých rysů fysiognomie Ježíšovy. Čím bystřeji však jej posuzujeme, čím bedlivěji a přesně pozorujeme, tím více shledáváme na něm tahů, o nichž neměla starší apologetická metoda ani zdání. Kristus září pod naším zkoumavým pohledem jako obloha pozorovaná zdokonalenými přístroji moderní vědy.

Kromě oněch zřejmých a patrných vlastností, o nichž jsme se právě zmínili a kteréž v nejvyšším stupni svého rozvoje harmonicky spolu splývají a fysiognomii Ježíše Krista oné královské krásy dodávají, začínáme chápati na něm i věci méně patrné, neobmezené a nekonečné. Víme, že jest člověk a přec každou chvíli cítíme, že není pouhý člověk. Cos absolutního, universálního a nevyzpytatelného vám věští, že obyčejné meze a hranice lidské přirozenosti nemají tu místa. Uvažujte bedlivě jeho mravní dokonalost, jeho osobnost,

jeho činnost a působení, jeho ducha; naleznete sice jejich podstatu, ale nikdy jejich míru a meze.

Míra jeho mravní dokonalosti! Té naleznete teprve tehdy, až když vyhledáte někoho jemu podobného. Avšak kde ho nalézt? Nemluvím o starověku, neboť o takovém ideálu ani nesnil. „Ježíš“, jak praví Channing, „zastiňuje svojí velikostí a krásou všecku dokonalost lidskou.“¹⁾ A to netoliko dokonalost lidí, kteří byli před ním, nýbrž i těch, kteří byli a budou po něm, zkrátka všech, jež stvořil; neboť jeho zjev byl jako paprsek světelný, jenž osvětlil ideál až dosud zakrytý a roznítil všude touhu jemu se podobati. A již osmnácte set let stojí tato postava před zraky světa, miliony lidí snaží se, aby její obraz v životě svém vytvořili a čím lépe ji napodobí, tím dokonalejšími jsou; ale nikomu nebylo dáno, aby ji vystihl dokonale. Z těchto kopií mnohé budí náš obdiv — jedny svojí čistotou, druhé svojí výrazností. Ale ani jediné nelze ani zdaleka k originálu přirovnati. Ba, co dím? Svrchovaná краса Ježíšova netoliko převyšuje veškeru stvořenou krásu, nýbrž jest absolutní. Pro něho nelze najíti ideálu.

Víte, co se děje, když jsme kráse na blízku. Nejprve ji pozorujeme, jsouce uneseni; potom však duše jejím zjevem okouzlena rozpíná křídla svá a my vzlétáme do výše a patříme na krásu dokonalejší, kterouž všechny krásy stvořené, i sebe skvělejší, pouze nastiňují. A čím více vzlétáme, t. j. čím mocnější a živější jest naše obraznost, tím výše uniká ideál našemu oku, až konečně ztrácíme naději, že ho kdy dostihneme; nicméně však on vábí nás stále za sebou v závratné výše. A z toho právě, že duchu lidskému jest nemožno vystihnouti ideál, na nějž patří, rodí se velikolepé umění. Avšak když hledíme na Ježíše Krista, jest zjev tento opačný. Tu neopouštíme skutečnosti, abychom se dali v let za ideálem, tu nelze nám dostihnouti již pouhé skutečnosti! Bezvýsledny jsou všechny pokusy, abychom našli Ježíšův ideál a vzor, t. j. krásu od jeho krásy různou a ji převyšující. Patříme-li na Krista, neuniká, neprchá oku jeho

¹⁾ Channing, Discours sur l'imitation du Christ.

ideál; on sám, jak jest ve skutečnosti, on, jehož líčí evangelia, vznáší se a uniká, že není ho možno vystihnouti ani štětcem, ani dlátem, ani pérem, ani srdcem. Proto szel blahoslavený Angelico z Fiesole vida, že není s to, aby napodobil takovou krásu; proto zahodila rozmrzele štětec dovedná ruka Leonarda de Vinci; proto se rmoutil tak velice Bossuet i Pascal. V tomto případě poprvé — či spíše — v tomto jediném případě zůstalo umění s veškerou svojí dovedností daleko za historickou pravdou a nejbohatší fantasmie nedovedla zidealizovat skutečnosti!

Již tato zvláštnost sama o sobě by postačila a přesvědčila každého člověka upřímné vůle, že charakter Ježíše Krista, ačkoli jest též lidský a přirozený, přece střímí vysoko nad veškery rozměry lidské. Než, chci vám ukázati něco ještě divnějšího, ještě jiný nevysvětlitelný rys jeho absolutní dokonalosti. Nenalezli jsme míry a mezí jeho mravní krásy a dokonalosti — nuž hledejme nyní meze jeho osobnosti. Osobnost obmezují čas, místo a rod. Každý člověk, byť byl i největší velikán, se narodil, žil a byl synem některého národa, jehož ráz na sobě nesl. I největší muži jsou syny své doby a berou živou účast na jejích zájmech, vášních, radostech i strastech. U politiků, zákonodárců a výbojců je to zřejmo a patrné. Neboť chtějí vládnouti a hýbatí světem, oč by se opírali, kdyby nebyli syny své doby? Než zdaž nejsou i muži pouhé a čisté myšlenky, samotářští snílkové, básníci, filosofové, umělci, kteří celý svůj život zasvětili kultu ideálův, a jejichž význam v lidstvu sáhá mnohem dále a nepomíjí tak rychle, zdaž i oni nejsou též syny doby své? Neslyšíte-liž v strofách jejich básní vedle jásofu všeho lidstva i jásof vlastní jejich doby? A vedle vzdechů duše lidské i vzdechy národu, věku a města, kde tato duše se modlila, lkala, trpěla a milovala? Jmenujte mně největší duchy: Homera, Joba, Aischyla, Isaiáše, Sokrata, Fidiu, Sofokla, Platona, Virgila, Tacita, Dante, Michala Angela, Shakespearea, Milřona, Cornelle-a, Racina, Bossueta. Kdo jsou? — Vtělené Řecko jsou, vtělená Arabie, Judea, Řím pohanský, křesřanská Itálie, vtělené Španělsko, Francie

a Anglie. A čím jsou větší, tím lépe se jeví na nich vedle rázu všelidského i zosobněný ráz onoho národa, jehož syny jsou. Homer jest typem velikého Pelasga; Aischyl — toť veliký Hellen; Job jest typem velikého Araba a typem velikého Žida jest Isaiáš; Tacit je veliký Říman, Dante veliký Ital; Shakespeare je typem velikého Angličana a Bossuet jest veliký Francouz. A kdo jest Kristus Ježíš? Není ani Žid, ani Řek, nepatří ani starověku ani novověku. Kdo jest tedy? Jest člověk — či lépe — jest člověk katexochen. V ostatních velikánech všech není zastoupeno lidstvo veškero; i možno tu určití hranice a meze; u Ježíše Krista však nikoli!

A všimněte si dobře, že tato universálnost Ježíšova nečiní nikterak osobnost jeho neurčitou, nevýraznou. Neboť čím osobnost byla kdy ostřeji a přesněji vyznačena nežli jeho? Kdo byl kdy svéráznější? Kde naléztí tak dokonalé nezávislosti? Hledejte, na kom závisí! Nezávisí ani na davu jej velebicím, ani na svých učencích, ani na své době, ani na idejích a mravech současných. Nikdo se nemůže chlubití, že by byl jeho učitelem. A právě tato vznešená svéráznost a nezávislost jeho osobnosti dodává mu oné originální universálnosti. Mojžíš jest Žid svými názory, city, mravy a zvyky více ještě nežli svým původem. Sokrates nepovznesl se nikdy nad typ Řeka. Mohamed byl Arab; La Fontaine a Molière jsou Francouzi, jež Angličané rovněž tak těžko chápou jako my Goethe. U všech velikánů nalézáme ráz místní, pomíjivý, který jest již za nejbližšími horami anebo za oceanem nesrozumitelný. Ráz tento, jehož nelze všude napodobití, časem zaniká a časem opět se objevuje, aby za krátko zase zmizel. Toto zvláštní vlnění dokazuje, že jsou přece jenom pouhými lidmi, ačkoli jsou třeba i největšími veleduchy. Avšak u Ježíše Krista nenajdeme nic podobného: celá tato stránka nemá u něho místa. Vidíme v něm sice stránku lidskou, nevidíme však jejích hranic a mezí. A proto jest Ježíš Kristus vzorem, jehož lze následovati ve všem! Jeho může následovati každý věk: dítě i dívka, matka i stařec; všechny stavy blíží se k němu hledajíce u něho útěchy

a síly: bohatí i chudí, vězeň v žaláři i král na trůně. Nadarmo přivádí pokrok a osvěta na jeviště světa nové a nové činitele: žádnému z nich není Ježíš Kristus cizí; ani Řekovi, ačkoliv se málo staral o filosofii; ani Římanu, ačkoli nevítežil v bitvách; ani barbaru IV. století, ani vzdělanci XIX. století, ačkoliv se jejich ideje, zvyky a mravy daleko rozcházejí. Rudokožci američtí, afričtí černoši i indičtí bramíni klaněli se mu a následujícíce ho dosáhli též vznešených ctností jimiž se stkvěli zvrhlí Římané říše východořímské: tak universální, sympathická a všem přístupna jest tato postava, že byla napodobena vždy a všude, ač ovšem nikdy dostižena.

Bylo by zbytečné opakovati totéž, co jsme řekli o jeho mravní kráse, i o jeho činnosti a díle. Rozumí se to bez toho samo sebou. Činnosti jeho neobmezuje ani čas ani prostor; vůbec v žádném směru nemá mezí. V této věci nepředstihnou ho ani nejdelší věky. Lidstvo jde v před, nejde toliko, spěje, pádí a kvapí. Žehná a velebí duchy, již vstávají čas od času, aby mu svítili na cestu, ale brzy zanechává je daleko za sebou. Filosofie Platonova byla dobrá, ale nestačila. Věda Newtonova byla obdivuhodná, ale i ona byla překonána. Geologie Cuvierova znamenala veliký vědecký převrat — i ona padla a lidstvo spěje dále vpřed. Nová světla, nové pochodně sem! Hippocrates byl předstížen, Archimedes byl překonán, Koperníka předstihli, Galileje překonali, Lavosieur byl předstížen, Montgolfier byl předstížen — Ježíš Kristus? Nikdy! „Ježíše Krista“, praví sám Renan, „nikdo nikdy nepředstihne.“¹⁾

Předností veleduchů a zároveň i důkazem jejich nedostatečnosti jest, že duchaplně vysloví některé základní věty, jež jsou pak východiskem dalšího badání, a že si vychovávají žáky, kteří je pak slávou svou zastíní. Tak víme na př. my tisíce věcí, jichž Sokrates, Plato, Cícero a Seneka neznali — ačkoli se jim ani zdaleka rovnati nemůžeme. A mnohé jiné věci, jež známe, budily by úžas Bossuetův, Newtonův i Pascalův.

¹⁾ Renan: Vie de Jésus p. 325.

„Avšak od té doby“ — poznamenává velevhodně Parker — „co se vlna lidstva vypjala v osobě Ježíšově do výše největší, uplynulo již devatenácte set let a který člověk, který věk předstihl jeho myšlenku, anebo aspoň ji pochopil a dokonale životem svým uskutečnil? Nechť odpoví svět křikem své úzkosti. Lidé si rozdělili roucha Ježíšova a metali los o Jeho sukni nesešivanou; ale vyčerpali jsme i ducha jeho, jenž tak úsilovně zápasil s hříchem a smrtí, jenž odlučuje se od těla za nejhroznějších muk přemohl svět? Máme ho, chápeme ho?“¹⁾ Po 18 stech letech jest duch jeho nevyčerpán, a nevyčerpateľný.

Ba, zdá se, že čím více lidstvo pokračuje, tím tato činnost a působení Ježíše Krista jest patrnější. Každý nový obzor osvěcuje novým proudem světla, každé nové potřebě odpomáhá novým, dosud neznámým prostředkem. Co divů na př. ani netušili první křesťané, a my musíme říci, že je předpovídal! Co divů netušíme ještě ani my a naši potomci řeknou o nich: I tyto předpovídal! Ačkoli však se tato působnost Ježíše Krista táhne všemi věky a obnovuje se při každém sebe menším kroku osvěty, neztrácí přec na své síle a intensitě. I po osmnácti stech letech jest její vliv na duše právě tak mocný, jako za prvých dnů. „Vypravování o výbojích Alexandrových,“ pravil Napoleon, „nadchne každého. Než, pohleďme na onoho výbojce, jenž si podmaňuje a připodobňuje ne národ jeden, nýbrž lidstvo veškero! Jaký to div! Duše lidská stává se doplňující součástí těla Krista Ježíše!“²⁾

Obrátíme-li nyní, když jsme byli marně hledali míru a meze jeho dokonalosti mravní, jeho osobnosti a jeho činnosti, zraky své na jeho ducha, naskýtá se nám úkaz téhož druhu, ale ještě divnější. Duch Krista Ježíše předčí neskonale ducha lidského, jak jsme výše ukázali; ale ještě více — mezi oběma není ani podobnosti! V duchu Ježíšově jest obsaženo mnoho věcí nepochopitelných a lidskému zraku neproniknutelných.

¹⁾ Parker: Discours sur les matières relatives à la religion; 3e édit. Boston 1847, p. 275.

²⁾ Conversat. de Napoléon à St. Hélène avec le général Bertrand.

Četli jste evangelia a nepozorovali jste v oné tak čisté, hluboké a tak jasné nauce jejich zvláštní jakési světlo? Podobá se nejasnosti, ale nemůže tak býti, neboť nejasnost nelze si u tak vznešeného a mocného ducha ani mysliti. Liší se od světla přirozeného tou měrou, že je nazvali někteří nesmyslem, což jest nemožno, neboť za osmnáct set let bylo by lidstvo tyto nesmysly vyvrátilo. Je to tedy jistě světlo, neboť září velice mocně; ovšem zřídlo tohoto světla jest nám neznámo a protož nevědouce, jak je definovati, nazvali jsme je tajemství, t. j. cosi nepochopitelného, nedostupného.

Ano, zdá se, jakoby mezi světlaplnými řádky evangelia poletoval stín. Čas od času vyskytne se nějaké slovo temné — temné, ne že by nebylo v něm světla, nýbrž naopak, že světlo to jest příliš intensivní. A důkazem toho jest, že největší veleduchové, věřící i nevěřící, již po osmnácte set let ona tajemná místa v evangelích studují a dosud se nepodařilo ani oněm, aby je pochopili, ani těmto, aby je zničili. Origenes, Augustin, Tomáš, Bossuet, Leibnitz, Pasal zahloubali se v tato místa záhadná okem, jež vyzpytovalo zákony myšlení lidského i pohyb hvězd a prohlásili, že těchto tajemství sice nechápají, ale že tato tajemství sama v sobě nepochopitelná jim vše objasňují, vše vysvětlují. A v témž čase povstal jiný druh veleduchů, kteří dovedli zvláště chopiti vše za slabou stránku, uměli roztínat předivo sofismat a tropiti si posměch a smích. A ti jali se dokazovati, že tato místa jsou plna odporu, nesmyslu a nejasností, ale nepodařilo se jim to. A vskutku, kdyby byli dokázali své tvrzení, bylo by křesťanství hanebně zašlo. A tak po devatenáctiletém nejdůkladnějším vědeckém sporu, jaký kdy vůbec byl, zůstávají tato místa nevyzpytována, nevyzpytatelná.

Tento zjev jest věru ojedinělý. Hleďte v knihách filosofů, kde najdete co nevyzpytatelného? Najdete tam ovšem nejasnosti, avšak nejasnost ta svědčí pouze o jejich mdlobě. Najdete u nich často i odpor a dokážete jej, avšak nikdy něco nepochopitelného, nedostupného. Nedovede každý býti nepochopitelným. Nedovede každý

vysloví tajemství. Neboť, co vybádá jeden duch, to pochopí i druhý, a jest-li dáno veleduchu, aby vystoupil na ten který vrchol první ze všech duchů ostatních, není mu ještě dáno, aby vzlétl tak vysoko, že by oni nemohli stoupati s ním anebo aspoň za ním. Genius podobá se orlici, jež běže mláďátka svá na peruti a vznáší je k slunci, kamž sami vzlétnouti nemohou. Pouze Ježíše Krista nelze dostihnouti. Vidíme, jak krouží ve výši jako jiní velikáni světa; jako u nich, vidíme i něho vzlet, hloubku a plodnost ducha; leje jako oni proudy světla kolem sebe, ba, více nežli oni. Avšak najednou rázem vzlétne příliš vysoko, a ztrácí se v oblaku a mizí v oslňujícím, neproniknutelném jase, kamž nikdo za ním nemůže.

A to právě činí evangelium knihou, že jí není rovné. Světlo dostupné i nedostupné splývá tu na jednom místě a unáší i zdrcuje. Cítíme chvílemi, že ztrácíme půdu pod nohama, než neděsíme se — vždyť víme, s kým stoupáme. A když již nevidíme, klaníme se. Jak krásně září toto světlo jasuplné a neproniknutelné! Jako slunce: středu jeho nevidíme — oslepil by nás; vidíme však paprsky, jež z něho šlehají a ty osvěcují svět, ty dodávají všemu krásy.

Tyto zvláštní nadlidské rysy, zdobící přirozenost tak lidsky krásnou, byly velice nápadny všem myslitelům, kteří zvláště za posledních dvou století jali se studovat ne již, jako dříve, vnější stránku Ježíše Krista, nýbrž jeho ducha a srdce. Již v XVIII. stol. Rousseau, jenž tak činil dosti povrchně, dal průchod svému obdivu slovy: „Žil-li a umíral-li Sokrates jako mudrlec, žil a umíral Ježíš jako Bůh!“¹⁾ A za našich dnů byl to Napoleon, jemuž stačilo jen na okamžik utkvěti orlím svým zrakem na Kristu Ježíši, aby o něm pronesl slova daleko významnější: „Vyznám se v lidech a pravím vám, že Ježíš Kristus není pouhý člověk!“²⁾ Goethe, nejvšestrannější a největší básník moderní, ale také největší pohan, nazývá Krista člověkem božským,

¹⁾ Rousseau: *Émile ou l'éducation* livre VI.

²⁾ Beauterne: *Sentiments de Napoleon sur le christianisme.*

svatým, typem a vzorem všech lidí.¹⁾ A v Americe Channing, jenž tolik usiloval vyhladiti ze srdcí vrstevníků svých víru v božství Krista Ježíše, musil, chtěj nechtěj, vyznati, že shledáváme u něho takové věci, jež se z pouhé lidské přirozenosti vysvětliti nedají. „Věřím,“ praví, „že Ježíš Kristus jest více nežli pouhý člověk“ a připojuje: Ti, kdož upírají Kristu praeeistence (t. j. kdož popírají jeho božství), nepovažují ho proto nikterak ještě za pouhého člověka. I oni pozorují, že je mezi ním a námi veliký rozdíl. Považují ho za zvláštního miláčka Božího, jenž důvěrně obcuje s Bohem, jenž obdařen jest dary, statky, silou, milostí i vědomostmi, jakých nikdy žádný člověk neměl a jenž stkví se čistotou bez poskvrny, kteráž jest údělem nebešťanů. I oni přiznávají všichni a s radostí, že Ježíš Kristus zastiňuje velikostí a krásou svou veškeru dokonalost lidskou.“²⁾

Konečně i ti, kteří za našich dnů zkoumali bedlivě charakter Ježíše Krista, avšak s okem nenávisti a záští, kteří vystoupili veřejně jako nepřátelé Kristovi, v Německu Strauss, v Americe Parker, Renan ve Francii, nedovedli zadržeti tato významná slova: „Po Kristu,“ dí Strauss, „nepřijde nikdo, kdo by ho překonal, ba ani kdo by dosáhl po něm a skrze něho téhož vysokého stupně v životě náboženském. Nikdy, nikdy nebude možno vznést se výše, ba, nedá se ani pomyslíti, že by mu kdo byl roven.“³⁾ Parker mluví ještě zřejměji. Zdá se, jakoby zrovna viděl, jak božství prozařuje lidsky krásnou přirozeností Ježíše Krista. „Ježíš šíří kolem sebe nové světlo, zářící jako den, vznešené jako nebesa a právě jako Bůh. Je povznesen nade všechny filosofy, básníky, proroky i rabbi. A Nazaret nebyl přec Athenami, kde by byl ssál dech filosofie; neměl ani stoy ani lycea, ba ani školy prorocké tam nebylo. Bůh jest v srdci toho to

1) Goethe: Entretiens avec Eckerman, 3e vol. pag. 371. Rede an Eckerman. III. Bd.

2) Channing: Discours sur le caractère du Christ.

3) Strauss: Du passager et du permanent das le christtanisme. Altona 1839, pag. 127.

člověka!¹⁾) K takovému závěru dochází Parker. K témuž dospěl i Renan: „Odpočívej nyní v slávě své, vznešený zakladateli! Tvé dílo jest dokonáno Jsa daleko ještě mocnější, jsa daleko více milován nežli za svého života pozemského, stal jsi se základním kamenem lidstva a vyrvati jméno Tvé světu, znamenalo by otrástiti jím až do základů. Mezi Tebou a Bohem nebude svět činiti rozdíl. Ujmi se, oslavený vítězi, svého království, kamž Tě budou následovati po královské cestě, kterou jsi otevřel, nesčetné zástupy Tvých ctitelů!“²⁾)

Hle, kam jsme až dospěli! Všichni myslitelé, i porvchní i nepřátelští, chovají ku Kristu bezděčnou úctu a podivují se více a více jeho čistotě, jeho mravní dokonalosti, jeho nevyrovnatelné kráse. Zdá se, jakoby každý cítil a přiznával, že jest světější nežli všickni světci pokolení lidského, že jest největší a nejlepší člověk, jenž kdy na zemi žil. I po devatenácti stech letech jest tak veliký, dobrý a mocný, že nejvýtečnější myslitelé bezděčně se táží, je-li pouhý člověk a že i jeho nepřátelé cítí, jak se jim tato otázka vnucuje. Vnucuje-li se však tato otázka, vzniká-li o ní sama sebou pochybnost, třeba-li násilně tuto otázku od sebe zapuzovati, otázku, již ani jeden jediný jiný člověk nevynucuje, není-liž to předtucha a zároveň první důkaz jeho božství?

HLAVA TŘETÍ.

Božství Ježíše Krista prozařuje netoliko jeho nevystižitelnou fysiognomií, nýbrž probleskuje i v některých skutcích jeho božské všemohoucnosti.

Než pojďme dále a ponořme se směle v hlubiny tohoto nevyvážitelného předmětu. Vše, co jsme doposud na Kristu shledali, jest pouze jako vchod a úvod ve

¹⁾ Th. Parker: Discours sur les matières relatives à la religion, p. 275.

²⁾ Renan: Vie de Jésus, p. 426.

vlastní chrám jeho božství. Vždyť byl-li Bůh, jakž mohl míti na tom dosti, že vyzařuje božství svým lidským duchem, svým lidským srdcem a lidskou svojí vůlí? Zdaž mohlo nám toto neúplné světlo postačiti? Žádá-li od nás víry naprosté, nepodmíněné, musil nám dáti též důkazy úměrné oné úctě veliké, již od nás očekává. A jelikož nedovolil nám Bůh, ač nás obdařil mnoha vzácnými dary, zasahovati vlastní rukou v zákony přírody; jelikož dovedeme sice mocí ducha svého přetrvati bouře, ne však je tišiti a jelikož nemáme moci ani své nejdražší miláčky křísiti, měl moc tu míti a jeviti Kristus Ježíš; a když nám dovořil, spatřiti božství své v závoji lidské přirozenosti, která tlumí jeho jas, jako se tlumívá příliš jasné světlo pod bání křišťálovou — měl propustiti též aspoň několik paprsků úplně jasných, měl vykonati též několik oněch skutků všemohoucích, jež snímajf s dušf dobré vůle veškeru pochybnost, takže by se před nfm vrhly na kolena.

A Ježíš Kristus to vše učinil! Vzpomeňte si na uzdraveného slepce od narození, vzpomeňte si na vzkříšení Lazarovo. Vzpomeňte si na Tábor anebo na jezero Genesaretské. Jsou-li všechny skutky tyto pravdivy, zdaž neprobleskuje jimi jeho božství?

Než nemám v úmyslu v tuto chvíli dokazovat historickou jistotu těchto skutků. Chcemeť pouze věděti, je-li Kristus Bohem a k tomu vede dvojí metoda: první snaží se dokázati, že Ježíš konal skutečně zázraky, t. j. takové skutky, jež řevyšují veškery síly lidské a odchyľují se ode všech zákonů přírody; dokazuje dále, že je konal často, bez ustání, tisíckráté — na oslnujícím světle veřejnosti, na ulicích, na náměstích, před přáteli, přede zraky nesčetných davů i před zrakem svých nepřátel nenávisť planoucím; že těchto zázraků, o nichž současníci nikdy nepochybovali, nelze po lidsku vysvětliti a že všechny námitky fysické, metafysické a vědecké, jež se proti nim uvádívají, neznamenají naprosto a zhola nic. Toť první metoda, metoda starší vědy apologetické, která ji na výsost zdokonalila.

Než, jest i druhá metoda, krásnější a jež se lépe

hodí duchu našeho spisku. Ta dokazuje, že Ježíš konal tyto skutky — ať již o nich soudíme jakkoli — způsobem nadlidským a zkoumá ne tak zevnější okolnosti, jako spíše vnitřní jejich podstatu; otvírá je, jako otvíráme květ květiny, aby vydechla vůni a nalézá na dně jejich — ač ovšem v jiné formě — tutéž pravdivou fysiognomii Ježíše Krista, jeho velikého a zářného ducha, jeho neobyčejnou ctnost a patrný otisk jeho božství. Musil být Bůh, konal-li takové skutky, ale ještě spíše byl Bůh, mohl-li je konati takovým způsobem, jakým je konal. A této druhé methodě dáme přednost a použijeme jí. Nedopouští, aby si tu duch pochybuje, jenž po pravdě pátrá, bral tou měrcu příležitost a podnět k sofismatům, jako se to děje s methodou starší; otvírá srdci širý obzor k přímému nazírání a dovolává se svědomí, tohoto jediného oprávněného soudce; ze všech těchto důvodů hodí se zvláště k tomu, aby nás přivedla o nový, značný krok dále k poznání Krista Ježíše.

Často je slýchati otázku, odkud se dostalo Spasiteli oné popularity a dílu jeho tolik zdaru; a každý by hnedle odpověděl, že to způsobily jeho zázraky, které dokazují, jak vládne vši přírodou a vše lidstvo sklonily k jeho nohám. „Tato odpověď jest — ať nedím nesprávná — tož aspoň velice neúplná. Ježíš Kristus nemusil učiniti ani jediného zázraku a přec by přiměl všechn svět, aby se mu vrhl k nohám; a naopak zase, mohl by býval vykonati jich tisíckrát více a tisíckrát větší — kdyby byl v ně nevložil mravní krásy, laskavosti, šetrnosti a nekonečné něhy, byl by duše poděsil a od sebe odpudil, nikoli však přivábil a připoutal k sobě. „Staří“ — dí hluboký myslitel, — „nespojovali v mysli své pojem moci nadpřirozené nerozlučně s pojmem Boha a dobra. Myslíli, že moc tato jest údělem nejen dobrých, nýbrž i zlých duchů, a proto budila často nejen úctu, nýbrž i hrůzu. Když Kristus užil této své moci, byl první dojem, jež posluchači jeho pocítili, zděšení a hrůza; chtělif spíše uniknouti co možná nejdále od jeho hrůzoplné osoby, nežli aby se mu divili a klaněli. Gadarenští zapřísáhají Krista, aby odešel z jejich krajiny. A sám Petr obrací se k němu s touž prosbou a to již v době, kdy

znal mistra svého příliš dobře, by se tak hrozně klamal v jeho přirozenosti a úmyslech.

„Kdyby tyto účinky moci nadpřirozené nebyly bývaly ničím mírněny a omezovány, byly s to, aby spíše dílo jeho mařily, nežli je podporovaly. Pocit, že jsme v ruce božského mistra, jest sice blahodárný a povznášející, avšak bezprostřední vliv zdrcující moci tísní tlakem svým rozum i svobodnou vůli. Kdyby byl Kristus užíval nadpřirozené moci své neobmezeně, jak to jeho krajané od něho očekávali a jak podle jejich domnění jim k tomu právo dávala stará prorokství, kteráž líčila Messiáše, jak vládne všem národům rukou železnou a drtí je jako nádobí hrncířské, pak nelze si představití, jak by bylo možno uskutečnití veliké dílo vykoupení lidského. Neboť tato moc byla by ne podporovala, nýbrž mařila dílo jeho moudrosti a lásky, byla by spoutala a zmrazila schopnosti těch, kteří ji na sobě pocítili. A toho se Kristus pečlivě chránil. Užívaje své moci nadpřirozené, omezoval se na nejmenší míru. Zásadou bylo mu, že byl poslán, ne aby život lidem bral, nýbrž aby jim ho dal a v praxi chránil se bedlivě toho, aby nikomu neublížil, nikomu neuškodil. A na této zásadě stál tak pevně, že ji konečně všichni pochopili. Každý věděl, že tento král, jenž měl tak stkvělé nároky královské, jest nekonečně trpělivý, že snese i nejpichlavější posudky, ba i násilné a zlomyslné útoky. O jeho úmyslech a přirozenosti vedly se spory úplně svobodně. Posluchači jeho neměli před ním ani zdaleka onoho přílišného strachu, jenž by jim nedovoloval poslouchati a chápati jeho učení, i zvykli si pozvolna, ačkoli věděli o jeho neobyčejné moci, zacházeti s ním tak hrubě a vášnivě, že by se sotva byli chovali tak k úhlavnímu nepříteli. A jeví se zvláštní nedůslednost v tom, že ho vinili ze spojení s ďáblem: tím totiž sami vyznali, že má moc je zahubiti a přec báli se ho tak málo, že ho neustále chováním svým vyzývali, aby užil této své moci. Zajisté tedy byli přesvědčeni, že se veškeré moci své dobrovolně vzdal a zřekl: trestalť zlobu jejich pouze kárnými slovy — a jenom tak lze si vysvětliti, že dospěli pozvolna až k té

odvaze, že sáhli na život onoho, o jehož nadpřirozené moci vůbec ani nepochybovali.“¹⁾)

Všimněte si u tohoto neznámého protestantského spisovatele, jak krásně a nově pojímá charakter Ježíšův a vysvětluje tak celou jednu stránku obdivuhodné fyziognomie Kristovy. Dnes dospíváme k novým vymoženostem netoliko na poli vědy, nýbrž i na poli kritiky. A jednou z nich jest i tento nový názor o Kristu, jak se dobrovolně zříká své moci, jak ve své moudrosti a lásce ji obmezuje a mírní, jak každý ví, že v ruce jeho spočívá moc hrozná a přec nikdo se jí nebojí, takže pozvolna zevšeobecnělo o něm přesvědčení, že jest neschopen jí zneužítí; i jak odvažují se zástupy posluchačů sáhnouti mu na život, ač o jeho nadpřirozené moci ani dost málo nepochybují: to vše, pravím ještě jednou, jest názor nový, plný hloubky, a vrhá na pravou fyziognomii Ježíšovu světlo plné půvabu a jasu.

Při jedné příležitosti však přece se vymyká jeho vládě tato moc, již tak dobře uměl držeti v mezích a tak mistrovsky ovládati, kdykoli se to týkalo jenom jeho osoby, takže ani vyzývavost nepřátel, ani nebezpečí, ani zrada ani jakákoli potupa nedovedly ho přiměti k tomu, aby jí užil ve svůj prospěch — a to tehdy, když šlo o blaho bližních. Potkal-li chudého, potkal-li nemocného, tu tryskala tato božská moc ze srdce jeho — jako tryskávají skutky lásky — bleskurychle. Často bych až řekl, že jí nedovedl v sobě utajiti, jako na př. v onom nevýslovně dojemném příběhu ženy krvotoké, jež blížila se k němu pokorně ze zadu, řkouc: „Dotknu-li se jen roucha jeho, budu uzdravena.“²⁾) Ba někdy slzí, chvěje se náhle a mimovolně se děsí — a to vše svědčí o veliké jeho lásce. Kdož by si tu nevzpomněl na onen mocný dojem, jenž se ho zmocňuje u rakve jediného syna ovdovělé matky z Naimu? Kdož nespozoroval jeho tajného hlubokého pohnutí, když křísí dceru Jairovu?

¹⁾ Slova tato vzata jsou z anonymního spisu, uveřejněného před několika lety v Anglii pod názvem: *Ecce Homo*. Značné výňatky z něho přeložil Guizot a uvedl je ku konci díla svého: *Méditations sur l'essence de la Religion chrétienne*.

²⁾ Mat. 9, 21.; Mar. 5, 28.

Kterak možno přehlédnouti ono mocné dojetí u hrobu Lazarova? Avšak ani tyto mocné city, ani ona něžná hnutí toho srdce, jež bylo ze všech nejcitlivější, nedostoupily až do oné klidné sféry, v níž sídlila jeho moc divů a zázraků. Jako jsme ho viděli klidného uprostřed nejvznešenějších tajemství, rovněž tak klidně koná i největší zázraky. „Křísí mrtvé, jako by činil docela něco obyčejného, velí těm, kdož spí spánek věčný a my vidíme tu patrně, že jest Bůh živých i mrtvých — nejeví nikdy klidu většího, než když činí zázraky největší.“¹⁾

Pozvolna vytvořila tato svrchovaná moc Ježíšova a vznešený způsob, jak jí užíval, kolem hlavy jeho novou svatozář. „Tento způsob, jak Kristus nadpřirozenou moc svou obmezoval a ovládal,“ praví zmíněný spisovatel anglický na konec, „jest dílo svrchovaného mistrovství, jest nový zázrak — morální, jenž pojí se k zázraku prvnímu, fysickému.“ A že dovedl zachovati klid při vší své velikosti, že jest bezbranný při vší své moci — stojí tu před námi jako nejvelebnější postava, s níž se kdy obrazotvornost lidská setkala.

Avšak ne pouze tím unášel Ježíš davy, že činil divy jenom z lásky, z lásky něžné, milosrdné, jemnocitné a mocné, jež zároveň sebe dokona zapomínala. Jest v nich viděti též božskou jeho moudrost. Neměť na tom dosti, že uzdravil tělo, šel dále — až k duším. V pravdě měl na zřeteli vždy jen duše. Je známo, že v nemocných tělech vídával nemocné duše; vídal bo-
lavé místo v duši, jež způsobilo i nemoc těla. A proto jim především skýtal své vznešené, blaživé pomoci. Jeho zázraky nebyly pouze skutky neobyčejné; jsou i takové neobyčejné skutky, jež nevyzařují ze sebe světla, ba ani soucitu a lásky; jeho divy byly skutky plné hlubokého významu, v nich se rozvíjela všecka jeho síla vykupitelská. V nich viděti lze živoucího Spasitele a Vykupitele duší. A proto, dříve nežli některý vykonal, chtěl, aby božské síly, jež v každé duši dřímají, se probudily a s ním se spojily. Věříš-li?“²⁾ tá-

1) Massillon: Sermon sur la divinité de Jésus-Christ.

2) Jan 9, 35.

zával se, anebo: „Chceš-li býti zdrav?“¹⁾ A jindy: „Ach! kdybys věřil!“ A teprve tehdy, když nemocná duše se alespoň pokusila k němu se obrátiti, teprve tehdy počínal své dílo.

Avšak kdo vypoví onu šetrnost, s jakou zastával posvátný úřad svůj vykupitelský — on, jemuž všechny duše byly zjevny! S jak dojemnou skromností! Jak jemnocitně, aby nepokořil toho, jehož rány viděl a vzláště aby ničeho neprozradil před okolostojícími! Jak napovídá jen na půl slova, aby nemocného přivedl ku poznání a přec nic nikomu o něm nezjevil: „Jdiž v pokoji a nehřeš více! . . . Odpouštějí se ti hříchové mnozí, neboť jsi milovala mnoho!“ A tisícera podobná slova, v nichž jeví se nejdojemnější šetrnost s božským útloucitem! Proto nemohl udělati kroku, aby nebyl obklopen těmi, kteří zakusili na sobě jeho dobroty: nemocnými, jež uzdravil, malomocnými, jež očistil, posedlími, jež z moci zloducha vyrval a zástupem hříšníků a hříšnic, jež mocí svou, která jich nezahanbovala, z hříchu a hanby vysvobodil.

Když pozorujeme tento způsob, jak se ty věci tehdy dály a vzpomeneme spolu na požadavky našich moderních nevěrců, totiž aby komise fysiků, chemiků a lékařů zjistily ty zázraky, nemůžeme se ubrániti smíchu, tak jako se musíme smáti slepci, jenž by chtěl rozhodovati o barvách. Nikoli zázraky svými, nýbrž způsobem, jakým je činil, uchvacoval Ježíš srdce lidu. „Že tak skrovně užíval moci své, ačkolí byla tak stkvělá a že jí přikládal, jak se zdálo, tak málo váhy, že žil mezi lidmi jako jeden z nich, že jim přikázal, aby se milovali vespolek a s nepřekonatelnou trpělivostí snášel útoky činěné na svoji čest, že tím trpělivěji nesl útoky nepřátel, čím více se na něho horšili, že, ač spoután, mučn, na smrt vydán, přece se stále vzpíral užití ve vlastní prospěch oné moci, jež mu podle jeho domnění byla dána jen ku blahu jiných, že spojoval v sobě velikost s obětováním sebe, že ovládal božskou svou moc božskou vůlí svojí, že se tak nevýslovně nížil a skláněl

¹⁾ Jan 5, 6.

ke každému, tím a pouze tím získal si srdcí všech a založil svou říši.“¹⁾)

A k tomu není třeba komisí fyziologův a fysiků. Něco podobného svět jaktěživ neviděl. Nikdy ani nesnilo se lidem o osobě tak velkolepé. „Vidělíť, že trpí hlad, ačkoli věřili, že má moc kamení v chleby proměnití; viděli jeho nároky královské s opovržením zamítnuty, ač, jak věděli, mohl dobýtí v okamžiku všech království světa s veškerou jejich slávou; viděli život jeho v nebezpečí, viděli, jak vypouští ducha v nejhroznější muce, ačkoli byli přesvědčeni, že, kdyby chtěl, žádné nebezpečí by ho nestihlo a kdyby se střemhlav vrhl dolů s věže chrámové, že by andělé něžně ho byli zachytili na rámě své. Jsouce svědky jeho utrpení a jsouce přesvědčeni zázraky, jež byli na své oči viděli, že trpí dobrovolně, byli lidé až do hloubi srdce svého dojati; soucít s jeho slabostí a mdlobou pojil se s obdivem, jenž nemá mezí; vděčnost, láska a obdiv, jakých nedovedl vdechnouti žádný jiný předmět na světě, budily se v duších a plnily je; a když jeho učeníci srovnávajíce skutky Kristovy s jeho slovy viděli, že táž nezištnost, jež byla vůdčí ideou jeho života, má býti podle jeho příkazu i jejich zásadou, změnila se jejich vděčnost v radostnou poslušnost; nezištnost zplodila nezištnost a zákon i zákonodárce vryli se v srdce písmem jediné nerozdílné úcty.“²⁾)

HLAVA ČTVRTÁ.

Dokonalá svatost Ježíše Krista. — Jeho dokonalost jest bez poskvrny a naprostá.

Tato poslední slova vedou nás k jinému, snad nejkrasšímu rysu fyziognomie Ježíše Krista, totiž k jeho dokonalé svatosti a k neposkrněné, božské dokonalosti jeho života uprostřed světa plného hříchu a nečistoty.

¹⁾ Ecce Homo, id. ibid.

²⁾ Ecce Homo, id. ibid.

Pozorovali jsme již jeho ducha, jeho srdce, jeho vůli a skutky; postupme nyní ještě o krok dále a pohledme do jeho svědomí.

Pascal uvažuje o něm byl takořka oslepen a jeho rozechvěná ruka vrhla na papír tato trhaná, ale vznešená slova: „Ježíš Kristus byl tichý a trpělivý, svatý, svatý, svatý před Bohem, hrozný ďáblu a prost všeho hříchu! Ach, v jaké slávě a divuplné velebě stojí před zraky a srdci těch, kdož vidí moudrost!“

Toť věru rys božský a vše, co jsme doposud uvažovali, bledne před svatostí Ježíše Krista.

Avšak mne neplní tak obdivem onen úžasný výkvět všech ctností, z nichž každá dosahuje plně své ideální výše v harmonickém spojení s ostatními. Nikoliv! Něco jiného hledám u něho, co více souvisí s křehkostí a slabostí lidskou, ale nenalézám. Hledám totiž u něho lítost nad hříchy, žalostné připomínání chyb dřívějších, svaté slzy pokání, pevné úmysly polepšit se, zkrátka vše to, v čem se jeví nebesky krásná stránka lidského svědomí. To bych rád spatřil u něho, než nadarmo.

Podivná věru to věc: vidím nejvyšší vrcholky jeho svatosti, ale nevidím jejich základů. Co to znamená a kdo mně vysvětlí toto tajemství?

Svatý Jan¹⁾ praví: „Řekneme-li, že hříchu nemáme, sami se klameme a pravdy v nás není.“ A svatý Pavel jmenuje se „prvním hříšníkem, člověkem hříchu zaprodaným, v němž není dobra“. De Maistre pravil: „Srdce zločincova sice neznám, znám však srdce člověka poctivého — a to jest hrozné.“ A tak mluví všickni lidé, jichž svědomí je nepokaženo. Představte si největšího světce a vložte mu na rty slova: „Jsem svatý, hříchu na sobě nemám“ — a hned se skácí se své výše a svědomí naše uraženo odvrátí se od něho a strhne mu svatozář s hlavy. Jeť význačnou známkou člověka, že nedovede uskutečnit tužbu po svatosti, rovněž jako nedovede dokonale uskutečnit ostatní tužby své a že bezmocně zastavuje se před ideálem dobra jako před

¹⁾ I. Jan 1, 8.

ideálem krásna; a ve chvíli, kdy vrhá nějaké dílo mistrovské na plátno, rovněž tak i ve chvíli, kdy jeho šlechetné srdce za holestí a nesnázi rodí ctnost — pocítí rázem nespokojenost a dí žalostně: „Nikdy se mi to nezdaří!“

A hle! přece jest od tohoto pravidla výjimka. Jediný člověk mohl kdys říci: „Jsem svatý!“ Jediný člověk mohl se kdys tázati: „Kdo z vás bude mne vinití z hříchu?“ Jediný člověk pokorný, čistý a nade všechny osvěcený mohl kdys říci: „Buďte svatí, jakož i já svatý jsem“ — a přece tato podivná, dvacetkrát opakovaná slova neubrala nijak lesku jeho svatozáří. A netolikož že nebylo možno v celém jeho životě naléztí jedné chvíle, kdy by byl váhal vyznati svou naprostou dokonalost; nýbrž tento muž, jenž tolik nenávidí hříchu, jenž touží za všechno lidstvo se káti, jenž po celý život svůj neustává volati na veřejných místech: „Obraťte se a číňte pokání“, jenž dotýkaje se očí slepců a těla chromých zdánlivě lituje pouze jejich hříchů: „Jdiž v pokoji, odpouštějí se tobě hřichy . . . Jdi a již více nehřeš!“¹⁾ — tento muž — pravím, neprojevuje ani v nejtajnější myšlence své, že by také potřeboval odpuštění. Nikdy se se nebije v prsa, nikdy neprolévá jediné slzy lítosti, ani v zahradě olivné ani na Golgotě; nikdy neželí jediné své myšlenky, jediného skutku. Praví svým učeníkům: „Vy, když se modlíte, říkejte: „Otče náš, jenž jsi v nebesích! Odpusť nám naše viny.“ Sám však nikdy se tak nemodlí. A vůbec, ačkoliv je člověk jako my, ačkoliv jedná jako člověk, ačkoli žije, trpí a umírá jako člověk, ano, řekl bych ještě více, ačkoliv je pokoušen jako člověk, ačkoli hříchu kolem sebe na všech stranách nejvíce nenávidí a touží po spáse lidstva veškerého, přece není viděti, že by se nějak staral o spásu vlastní. Má svědomí panické, neposkvrněné, nanejvýš klidné a pokojné, v němž není lítosti, ni výčitek ni bázně; a čistý dech jeho prsou, nevýslovný jas jeho oka i božský klid jeho duše šeptají stále: „Svatý, svatý, svatý, nevinný oddělený od hříšníků.“²⁾

¹⁾ Jan 8, 11.

²⁾ Hebr. 7, 26.

Přesvědčení, jež měl Kristus o nejuvš dokonale čistotě duše své, chovají i jeho současníci, i oni, kteří mu stojí nejbliže. Ba, co dím? Čím důvěrněji s ním obcují, tím hlouběji sklánějí se před ním v obdivu, jenž nemá sobě rovna. Dokonalost Mistrova uvádí je v úžas hned první den, tak že v okamžiku v ni uvěřili, a víra ta roste víc a více. Vrhají se mu k nohám a celý svět táhnou za sebou. Nerozplývají se, jak jsme již byli poznamenali, jeho chválou, neoplývají obdivem k jeho ctnostem, ba ani nepomýšlejí na to. Vypravují pokorně a prostě, bez ozdob a přídavků to, co viděli. Avšak to, co viděli, jest tak vznešené, že, čteme-li evangelia, bezděčně vrací se v srdce mocný ohlas slov Pascalových: „Ježíš Kristus byl pokorný, trpělivý, svatý, svatý, svatý před Bohem, prost všeho hříchů.“

To pocífovali i jeho nepřátelé. Vycíivše svým čichem nenávisť zbystřeným, že úkol, jež si sám připisuje, nesnáší se s hříchem, stále jej špehují, stále mu strojí léčky. Jako když pozdní chodec v zimní noci je pronásledován tlupou vlků — učiní-li jediný chybný krok, jest ztracen, tak bral se Ježíš životem obklopen farizeji, kteří hledí lapiti nějaké slůvko, nějaký skutek hříšný anebo aspoň nedokonalý, a důkazem toho, že se jim to nezdařilo, jest, že konečně sáhli k násilí. A On, vždy čistý a tichý, vždy klidný, září vnitřním pokojem a odpovídá na vše ty nástrahy pouze slovem své svatosti královské: „Kdo z vás bude mne viniti z hříchů?“¹⁾ Nikdo neřekl tato slova před ním a nikdo se ještě neodvážil opakovati je po něm.

A s tímto vyzváním neobrací se toliko ke svým nepřátelům v Jerusalémě — s ním obrací se k lidstvu všech věků a časů. A na tomto slově, na tomto žulovém základě staví církev svou. Má tedy církev za kámen úhelní neposkvřněnou čistotu Ježíšovu. Dejme tomu, že by někdo skutečně našel a odhalil klam a podvod v životě Ježíšově anebo hřích: ba, co dím, jen chybičku, jakých se dopouštíme na tisíce — a veta jest po církvi! Z této velkolepé budovy, v níž vpučelo pod sluncem

¹⁾ Jan 8, 46.

ctnosti Ježíšovy tolik ctností, nezbude nic. Toto jediné faktum povznáší Ježíše Krista do výše nezměrné nade všechny velikány světa. Neboť, který z nich byl bez hříchu? Který z nich položil svou bezúhonnou čistotu za základ dílu, jež by přežilo osmnácte století? Který z nich stotožnil život svůj s krásou mravní tak, že by vzdalovati se od něho znamenalo vzdalovati se od dobra, a že by následovati ho znamenalo dobra dosahovati? V této příčině nemá Ježíš Kristus ani soka ani soupeře. Stojí tu před námi ojedinělý a neposkvřenou čistotou svou zdá se nám uprostřed ostatních lidí jako velebně osamocen.

Mám-liž ještě nyní dodati, že svatost Ježíšova nebyla pouze negativní? Význačným jeho rysem jest netoliko, že byl prost hříchu, nýbrž že oplýval veškerou ctností. Má všechny ctnosti a každá z nich dosahuje úplného vývoje, vystihuje dokonale svůj ideál a její květ, plod i vůně stoupají tak vysoko, že budou velké duše vždy veškero úsilí své vynakládati na to, aby sledovaly z povzdálí tento pochod a postup, aniž ho dostihnou. A ačkoli se každá ctnost rozvíjí v něm plně a dokonale, přece nevádí ctnosti druhé — naopak vyvolává ji, takže u Ježíše nespatříme nikdy jednu jedinou ctnost, nýbrž vždy jest viděti dvě naprosto sobě se přičfící, jednu krásnější než druhou, z čehož vznikají netušené kontrasty, jež konečně splývají, jak jsme to již viděli u vlastností jeho ducha i srdce, v dokonalou harmonii. Kdo byl na př. přísnější nežli Ježíš Kristus? A kdo byl přece laskavější? Kdo si byl více vědom své vznešenosti — a kdo byl přece pokornější? „Nejpodivnější význačnou známkou tohoto charakteru neobyčejného“ — pravil Channing — „jest, že spojuje v sobě pokoru ducha v nehlubším jejím stupni s vědomím své nevyrovnatelné božské slávy.“¹⁾ Právě jsme se podívali jeho nevinnosti a bezhříšnosti; kde naléztí však kajícího přísnějšího? Kdo poznal tak bídu lidskou jako on a kdo přece více miloval člověka? Kdo jím méně opovrhoval? Kdo od něho více očekával? „Mne neplní,“

¹⁾ Discours sur le caractère du Christ.

pravil Guizot, nic takovým obdivem v evangeliu, jako tento dvojitý rys přísnosti a lásky, přísné čistoty a něžného soucítu, jenž převládá ve všech skutcích i slovech Kristových.“¹⁾

Ostatně vezměte si kterékoli ctnosti a duševní vlastnosti Ježíšovy, i ty, jež jsou zdánlivě v největším odporu a protivě. Jakmile pojmenujete jednu, uvidíte, jak se vynoří i druhá a mezitím co přemýšlíte, která z nich by byla krásnější, spatříte, jak splynou souměrně v tak čistou harmonii, že vás uchvátí.

V jeho ctnostech není viděti námahy, jaké každá ctnost vyžaduje, ani přerušení. U něho neznamujeme okamžiku, kdy člověk podléhá své slabosti, ani chvíli, kdy člověk mocným úsilím, jež mu slouží ke cti, sám sebe přemáhá — ovšem jen na krátko. Ježíš stoupá beze vší námahy na nejvyšší vrcholky ctností — či lépe řečeno — nevstoupá na ně, nýbrž dlí na nich úplně přirozeně s prostotou zvláštní. Pravím zvláštní, neboť v tom spočívá jeho pravá originalnost, že vše u něho jest přirozené a prosté. Jan Křtitel náleží zajisté mezi největší duchy, kteří kdy na světě žili. Plní obdivu zastavujeme se před tímto kajícím obrem. Než, původního nevidíme na něm nic — jeť pokračováním typu prorockého, podobá se Eliášovi a Eliseovi a jeho svatost jest téhož způsobu jako jejich. Avšak u Ježíše je tomu jinak. Tu nevidíme koženého pásu, ani lesního medu, ani odstrašujících kajících cvičení. Vše je tak prosté, jednoduché, obyčejné; avšak pohledíte-li pozorněji, uzzříte ctnost, jež hravě všecky převyšuje: uzzříte nezměrnou sílu pokory, odříkání, pokání a opovrhování světem, lásky k lidem a lásky k Bohu, jež se nezdá na první pohled ani patrnou, ale bere všecku naději, že by se jí dalo dosíci všem, kteří se o ni snaží. Se ctností Ježíšovou má se to jako s onou prostotou, vkusem, květnatou krásou a vybranou střízlivostí myšlenek, jež shledáváme u veleduchů řeckých. Člověk by si myslil, že není třeba než namočiti péra, aby psal jako oni,

¹⁾ Guizot, *Méditations sur l'essence de la religion chrétienne* 1864, p. 274.

ale brzy pozná, odkládaje je rozmrzen nezdarem, co to stojí, nežli si osvojí tento přirozený sloh.

A konečně, poněvadž utrpení jest zkušebním kamenem dokonalosti mravní, nebyl ho ušetřen. Všecky kříže a zkoušky se snášejí nad jeho hlavou, aby všem jeho ctnostem dodaly lesku ještě většího. Učil kdysi: „Blahoslavení chudí!“ — a hle! nahého jej přibíjejí na kříž, aniž mohou změnit klidný výraz jeho obličeje. Učil: „Blahoslavení tiší!“ — a přivázán k sloupu, nelidsky bičován, poličkován a tupen nevzdychá ani slůvkem nářku. Učil: „Blahoslavení milosrdní!“ — a na zradu Jidášovu, na zapření Petrovo a na plivání katů má v odpověď pouze slovo, pohled, modlitbu, slovo odpuštění a lásky. Učil: „Blahoslavení, kteříž protivenství trpí pro spravedlnost!“ — a když byl dal světu vše, co měl, svého ducha, své srdce i život svůj a v odměnu za to běře potupnou smrt kříže — chvěje se štěstím a blahem. Ach, jak jest šlechetné, prokazovati dobrodiní světu a nežádati odměny. Skláníme se v obdivu před těmi, kteří přinášejíce se v oběť zapemínají sebe a ještě více před oněmi, kteří zapomnutí jsou od těch, jež milovali. Ale býti od nich nenáviděnu a pronásledovánu, činiti dobrodiní největší, dáti za lidstvo život, život mezi všemi nejčistší a nejvzácnější a nemíti za to odměny a sklízeti leč nevděk — klesati pod tíží dobrodiní prokázaných a býti proto blažen a šťasten — nic většího svět nespátřil! Než ano, já zahaluji božství Ježíšovo. Hledím na něho, jak visí na kříži, jak konal dobro veden pouhou láskou, jak je za cenu utrpení svého konečně uskutečnil a za odměnu nevděk sklízí, a dím, že se v tom jeví nejvyšší stupeň jeho mravní krásy a ctnosti. Což jest smrt Sokratova vedle jeho smrti? Což jest Platonův ideál spravedlivého trpitele vedle této skutečnosti? Oh — nyní rozumím úplně slovu Rousseauovu: „Žil-li a umíral-li Sokrates jako mudřec, žil a umíral Ježíš jako Bůh.“

A když se dívím této ctnosti tak vznešené, tak pevné a tak statečné v životě i v smrti, tak prosté a zároveň tak přirozené — jedním slovem tak dokonalé, a pátrám po jejím původě; když bera se po břehu

této krásné řeky snažím se proniknouti až k jejímu zřídlu, a abych pochopil vnějšek tohoto muže, jenž jest mi s podivem, hledím vniknouti v jeho nitro — víte-liž, co nalézám? Řekl bych, že v nejtajnější hlubině jeho srdce sídlí jakýs neviditelný host, jenž ho nikdy nepouští. Mluvě o něm praví: „Jest se mnou a nenechal mne samotna.“¹⁾ Mezitím, co zástupové lidu se ztišili, aby poslouchali jeho slova, odmlčuje se i on a naslouchá rádci ve svém srdci. Rozmlouvá s ním jako s důvěrným přítelem, patřil na jeho tvář, již nevidí nikdo, leč on sám. Obcuje s ním tak důvěrně, že v důležitých chvílích života svého pronáší, jako člověk, jenž myslí nahlas, slova záhadná, jež jsou pouze úryvek oné tajuplné rozmluvy, kterou vede s ním v duši. „Jáť jsem věděl,“ ujíká se slova na hrobě Lazarově, „že mne vždycky slyšíš.“²⁾ A v zahradě olivné modlí se: „Jest-li možné, ať odejde kalich tento ode mne, ale však ne jak já chci, ale jak ty.“³⁾ A na kříži volá k němu: „Proč jsi mne opustil?“⁴⁾ Řekli bychom, že mluví tu s někým, jenž stojí výše, ale přece jest mu roven, jemuž se uvnitř srdce svého koří, jehož zvláště miluje a od něhož sám jest milován a s ním žije v oné těsné jednotě, již sám vyjádřil slovy: „On a já jedno jsme.“⁵⁾

Ostatně Ježíš nezatajuje tohoto důvěrného s ním obcování. Neustává znova a znova vykládati učeníkům svým o tomto nevýslovném spojení s onou neviditelnou bytostí, která žije s ním v bližším, důvěrnějším a viditelnějším styku, nežli jeho nejmilejší učeník. „Můj Otec“ — tak ji nazývá — „miluje mne . . . Jako mne zná Otec, tak i já znám Otce . . . Slova, kteráž já mluvím vám, nemluvím sám od sebe, ale Otec, který zůstává ve mně, činí Ty skutky . . . Můj pokrm jest činění vůli toho, jenž mne poslal, Otce . . . Já a Otec jedno jsme . . .“ a mnoho jiných slov podobných pronáší, o nichž se brzy zmíníme.⁶⁾

¹⁾ Jan 8, 29.

²⁾ Jan 11, 42.

³⁾ Mat. 26, 39.

⁴⁾ Mat. 27, 46.

⁵⁾ Jan 10, 30.

⁶⁾ Jan 14, 10; Jan 4, 34; Jan 8, 46.

Než, v čem záleží vlastně toto spojení jeho s Otcem? V čem záleží jeho dokonalé a stálé obcování s Bohem? Je to snad pouze poměr, v jakém my k Bohu stojíme, poměr podobný, ovšem že vznešenější? Či záleží v něčem jiném? Kdo nám to poví? Kdož to ví kromě něho. My jen můžeme souditi z vnějšku o vnitru, jen tušíme, jen nahlédáme polootevřenými dveřmi do vnitra . . . ale jen do určité vzdálenosti. Jest-li tu Bůh, nechť nám to zjeví! Došli jsme až k svatostánku. Ó Bože, otevři jej, rci, jsi-li v něm! Ó Ježíši! Jsi-li pouze svatý, spravedlivý člověk jen těsněji a vroucněji s Bohem spojený? Či — jsi někdo jiný? vyšší? Ó mluv, mluv! Jeť již čas a srdce naše ochotně ti budou naslouchati a v odpověď na slova Tvá pokoří se Ti v tiché, hluboké úctě a v radostném vznětu lásky.

HLAVA PÁTÁ.

Ježíš Kristus, Syn Člověka a Boha.

Již oním vznešeným, svrchu zmíněným názvem: „Syn člověka“, jež si Ježíš stále přikládá a jenž se vyskytá v evangeliích nejméně asi osmdesátkrát, zjevuje Ježíš zvláštním překvapujícím způsobem pravou svoji přirozenost. Neboť odkud odjinud mohlo se mu dostatí té vznešené zvláštnosti, že není pouze synem lidským jako ostatní potomci Adamovi, nýbrž že jest Syn člověka, člověk dokonalý, v němž jediné se vtělil ideál člověka? Jak mohl jediná v skutečnost uvéstí vše, co se v ideji člověka obsahuje? A jak mohl věděti a zvatí se hlavou člověčenstva, jež jediné on sám dovede povznéstí, spasiti a osvítiti, ač spoj-li se ovšem lidstvo s ním? Dáť Otec jemu veškeru moc, poněvadž jest Syn člověka.“¹⁾ „Přišel Syn člověka, aby spasil, co zahynulo.“²⁾ „Nebudete-li jstí těla Syna člověka a pítí jeho krve, nebu-

¹⁾ Jan 5, 27.

²⁾ Mat. 18, 11.

dete míti v sobě života.“¹⁾ „A kdo chce býti mezi vámi první, buď sluhou vaším, jako Syn člověka nepřišel, aby se mu sloužilo, nýbrž aby sloužil a dal život svůj na vykoupení za mnohé.“²⁾

Všeka tato místa i mnohá jiná, jež vyslovují jednak jeho nadlidskou povznešenost nad obyčejnou úroveň, jednak i jeho dobrotivost, s jakou se sklání k padlému pokolení lidskému, jsou již po našem soudu průčelím a vchodem, jenž vede v chrám jeho božství.

Avšak jako se zval Synem člověka, tak a ještě mnohem určitěji zval se i Synem Božím, Synem Božím jediným, zplozeným od Otce před všemi věky, jenž sestoupil s nebe a sám může se vrátiti k Otci a přivésti s sebou lidstvo veškero.

Syn Boží! Název ten šeptá se a pronáší v celém jeho okolí a přece nebudí v této duši tak pokorné nejmenšího obdivu ani odporu. Petr vrhá se mu k nohám a praví: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.“³⁾ Marta vyznává víru svou řkouc: „Ovšem, Pane, já jsem uvěřila, že jsi ty Kristus, Syn Boha živého, kterýž jsi přišel na tento svět.“⁴⁾ Tomáš dotknuv se rukou jeho i nohou volá: „Pán můj a Bůh můj!“⁵⁾ A když utišil bouři, klaněli se mu všichni apoštolové řkouce: „Jistě Syn Boží jsi Ty!“⁶⁾

A co odpovídá na to Ježíš? Diví se snad? Jeví snad bol a spravedlivou nevoli vida, jak přenášejí na tvora svatého a nesdělitelného jméno Stvořitelovo? Tři leta na to, když zástupy lidu žasnouce nad učením a zázraky Pavlovými a Barnabášovými chtějí se jim klaněti a obětovati, horší se Pavel a Barnabáš trhá roucha svá a poctivé srdce jejich v úžasu volá: „Muži, co to činíte? I my jsme smrtelní, vám podobní lidé!“⁷⁾ Vzpomeňme si též, jak opatrně počínal si Jan Křtitel, aby neuvedl lid v klam, jak neustále opakuje, že není Kristus, že

1) Jan 6, 54.

2) Mat. 20, 27, 28.

3) Mat. 16, 13—17.

4) Jan 11, 27.

5) Jan 20, 28.

6) Mat. 14, 33.

7) Skutky Ap. 14, 10—14.

není ten, jehož čekají. A kdož neví o hněvu a šlechetné nevoli Mojžíšově i o jeho péči, aby hrob jeho zůstal lidu neznám, aby mu nebyla vzdávána čest, která jedině Bohu přísluší? Zde však neshledáváme nic podobného. Ježíše nazývá každý Bohem, Synem Božím, pravým Synem Božím. A tento muž tak čistý, pokorný, svatý a bystrozraký klidně dovoluje, aby ho zvali Synem Božím a jemu se jako Synu Božímu kořili.

A netoliko že přijímá tento název, on i blahoslaví, chválí a odměňuje ty, kteří ho tak nazývají. Když Petr vyznal božství jeho, řekl mu: „Blahoslavený jsi, Šimone, synu Jonášův; neboť tělo a krev (to jest před-sudky, nevědomost a vášeň lidská) nezjevily toho tobě: ale Otec můj, kterýž jest v nebesích. I jáť pravím tobě: Ty jsi Petr, (t. j. skála) a na té skále vzdělám církev svou a brány pekelné jí nepřemohou.“¹⁾

A netoliko že přijímá tento název, netoliko že blahoslaví ty, kteří jej tak nazývají — sám si jej přikládá a vyzývá ty, jež chce spasiti anebo uzdraviti, aby ho tak nazývali. Slepému od narození praví: „Věříš v Syna Božího?“ A slepec pozdvihuje k němu své právě uzdravené oči a odpovídá: „Kdo jest, Pane, abych v něho věřil?“ A Ježíš odvětl: „*I viděl jsi ho a ten jest to, jenž mluví s tebou.*“ Vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. A slepec padnuv klaněl se jemu. Et procidens adoravit eum.“²⁾ Co chcete ještě více? Neboť, není-li Ježíš Kristus Bůh, zdaž nesvádí tu slepce ke hříchu?

A abychom si ostatně nemyslili, že mu tento název Syn Boží náležel pouze tak jako nám, kteří jsme syny božími přijatými, anebo tak jako veleduchům, jež nazýváme Bohem nadšené, tvrdí určitě, že jest *jednorozeným Synem Božím*. „Tak Bůh miloval svět,“ praví Nikodemovi, „že Syna svého jednorozeného dal, ut filium suum unigenitum daret, syna vlastního, unigenitum a Patre, jenž jest v lůně Otce, qui est in sinu Patris.“³⁾

A to, co řekl Nikodemovi v tajné a důvěrné roz-

¹⁾ Mat. 16, 13—17.

²⁾ Jan 9, 36—41.

³⁾ Jan 3, 16.

mluvě, to jest oblíbeným předmětem jeho kázání v Jerusalemě. I tvrdí v nich, že jest Syn Boží, jediný a věčný, že má jednu s Otcem bytnost a přirozenost a to slovy tak zřejmými, že Židé každou chvíli vzplanou hněvem, bouří se, uši si zacpávají a kamení se chápají, aby ho kamenovali. A když se Ježíš jich táže: „Mnoho dobrých skutků ukázal jsem vám od Otce, pro který z těch skutků mne kamenujete? — vědí, jak mu odpovědět: „Pro dobrý skutek tě nekamenujeme, nýbrž pro rouhání, totiž, že ty jsa člověkem, děláš se Bohem.“¹⁾)

Vedouc jej před soud a ani prosby, ani hrozby, ani zapřísáhání zarmoucených jeho miláčků, ani potupná smrt, již má před očima, nedovedou zadržeti ani na chvíli jeho odpověď na otázku: „Jsi-li ty Kristus, pověz nám?“ „Povím-li vám,“ odpovídá, „neuvěříte mi.“ I dí kněží všichni: „Ty jsi tedy Syn Boží?“ A on řekl: „Vy to pravíte, já jsem.“²⁾)

Velebný nespokojuje se však ještě ani touto odpovědí a klade otázku v celé její určitosti, u veškerém jejím náboženském významu: „Zapřísahám tě skrze Boha živého, abys nám pověděl, jsi-li ty Kristus Syn Boží? Dí jemu Ježíš: Ty jsi to řekl. Ego sum.“³⁾)

Vedou ho před Piláta, a jakou žalobu vznášejí na něho? „My zákon máme a podle zákona má umřítí, neboť se činil Synem Božím, quia Filium Dei se fecit.“⁴⁾)

Také lid nevykládá si nijak potupného trestu a smrti jeho a posmívá se mu ještě tehdy, když již zápasí se smrtí, těmi významnými slovy: „Ha, ha, jsi-li Syn Boží, sestup s kříže. Si Filius Dei es, descende de cruce.“⁵⁾)

Ježíš tedy zval se Bohem, Synem Božím, pravým Synem Božím. Neměl dosti na tom, že přijímal tento název od jiných a že je blahoslavil a odměňoval za to, že ho tak nazývali. Sám si jej přikládá v soukromí i ve-

1) Jan 10, 24—37.

2) Luk. 22, 66.

3) Mat. 26, 64.

4) Jan 19, 7.

5) Mat. 27, 40.

řejně, na ulicích jerusalémských i před soudem. Umřel raději, nežli aby se ho vzdal, umřel, že si ho přisvojoval. A že název ten není neurčitý ani dvojsmyslný, to přiznává i věda racionalistická. „Výrazu Syn Boží užívali Židé často v obecném životě označujíce jím člověka moudrého a zbožného. Než, v tom smyslu ho Kristus ne užíval. Nebyl by název ten v tomto smyslu vzbudil tolik podivu.“ A týž racionalista — Salvador — dodává: Otázka mezi lidem přetřásaná zněla přesně takto: „Činil se Ježíš Bohem? A vysoká rada židovská vynášejíc rozsudek, že Ježíš, syn Josefův, z Betléma, znesvětil jméno Boží tím, že si je osoboval, ačkoli byl pouhý člověk, aplikovala na něho zákon o rouhačích a vynesla trest smrti.“¹⁾ Toť faktum, nad nímž se musí člověk v myšlenkách pozastaviti.

Avšak ještě s větším podivem nežli novota, odvaha a větší a větší důraz, s jakými Ježíš užívá tohoto názvu, jest pro nás, smím-li tak říci, jeho důsledná neohroženost. Ježíš přikládá si vskutku všechny názvy Boží, žádá pro sebe všecku úctu Bohu příslušnou a osobuje si i všechny vlastnosti Boží. A v tom vězí vlastní jádro naší otázky; neboť o slovo, o smysl některého hebrejského výrazu jest vždy možno vésti spor, ačkoli při takové jasnosti a určitosti, o níž jsme se právě zmínili, jest všecken spor zbytečný. Než, v tom neleží význam naší otázky. Ježíš Kristus osobil si netoliko jméno Bůh, název Syn Boží, nýbrž osvojoval si i působení a skutky Boží a přívlastky s podstatou Boží nutně spojené. A tu jest obzvláště třeba člověku jednak pozor, jednak i poctivé a dobré vůle, chce-li otázku o Božství Kristově rozluštiti.

Všimněme si nejprve, že Ježíš, nazývaje se Bohem, činí přesný rozdíl mezi sebou a Otcem, od něhož jest poslán, jehož skutky přišel konat, jemuž jest poddán, k němuž se modlí a s nímž v mysli stále obcuje: „Můj Otec mne miluje . . . Můj pokrm jest činíti vůli toho, jenž mne poslal, Otce.“²⁾ Já činím vždycky to, co jest

¹⁾ Vie de Jésus-Christ t. II. p. 217.

²⁾ Jan 4, 34.

mu milé.¹⁾ A já prositi budu Otce.²⁾ Otče, jáf jsem věděl, že mne vždycky slyšíš.³⁾ V těchto slovech viděti rozdíl ten zřejmě.

Činí též zřejmě rozdíl mezi sebou a Duchem Svátým, jenž spočinul na něm při křtu, ježž vdechl apoštolům, jehož jim zaslíbil jako ducha pravdy a svatosti s plností všech darův: „A já prositi budu Otce, a jiného Utěšitele dá Vám.⁴⁾ Ale já pravdu pravím vám: Jest vám užitečné, abych já odešel, neboť neodejdu-li, Utěšitel nepřijde k vám; odejdu-li, pošlu ho k vám.“⁵⁾

Ježíš odlišuje tedy sebe zřejmě od Otce i Ducha Svátého. Avšak nikdy nečiní rozdíl mezi sebou a Synem, nýbrž mluví o něm, jako o sobě. Jest tedy Syn, jehož jméno si osvojuje a to v smyslu naprosté rovnosti a soupodstatnosti s Otcem i Duchem Svátým. Poslyšte jen tato slova, plná jasu a hloubky a uvažujte o nich na chvíli: „Já jsem cesta, pravda i život. Žádný nepřichází k Otci, leč jen skrze mne. I dí jemu Filip: Pane, ukaž nám Otce a dostačí nám. Dí jemu Ježíš: Tak dlouhý čas jsem s vámi a nepoznali jste mne? Filipe, kdo vidí mne, vidí i Otce. Kterak ty pravíš: Ukaž nám Otce? Nevěříš, že já v Otci a Otec ve mně jest? Ašpoň pro samy skutky věřte. Vpravdě, vpravdě, pravím vám — kdo věří ve mne, i on činiti bude skutky, které já činím a větší nad ty činiti bude: neboť já jdu k Otci a začkoli budete prositi Otce ve jménu mém, to učiním, aby Otec byl oslaven v Synu. Milujete-li mne, přikázání má zachovejte. A já prositi budu Otce a jiného Utěšitele dá vám, aby s vámi zůstával na věky, Ducha pravdy, jehož svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí, ani ho nezná. Miluje-li kdo mne, slovo mé zachováti bude a Otec můj bude ho milovati a přijdeme k němu a příbytek u něho učiníme.“⁶⁾

Zde viděti jasně všecky tři osoby božské, jejich

1) Ibid. 8, 29.

2) Ibid. 14, 16.

3) Ibid. 11, 42.

4) Ibid. 14, 16.

5) Ibid. 16, 7.

6) Jan 14, 6—23.

jednotu i jejich rozdíl. A z těchto tří osob jest Ježíš druhou — Syn. A jako takový tvrdí, že byl dříve nežli člověk, ba co dím, nežli svět. „Vpravdě, vpravdě, pravím vám, prve nežli Abraham byl, *jsem já.*“¹⁾ A ve své velekněžské modlitbě při poslední večeři praví: „A nyní oslavíš mne ty, Otče, u sebe samého slávou, kterouž jsem měl u tebe, prve nežli byl svět.“²⁾ Odtud jenom lze si vysvětliti ta podivná a vznešená slova, jako: „Já jsem světlo světa; kdo mne následuje, nebude choditi ve tmě. . .“³⁾ Já jsem cesta, pravda i život. . .⁴⁾ počátek, kterýž i mluvím vám. . .⁵⁾ Já jsem vzkříšení i život. . .⁶⁾ Já jsem chléb živý, jenž s nebe sestoupil. . .⁷⁾ slova to, jež by byla šlenstvím, kdyby jich nepronášel Bůh. Měla by ho pálení na rtech a zatím on pronáší je božsky klidně. Není v nich viděti ani stopy pýchy, ni ctižádosti anebo marnivosti. Mluví a jedná prostě, v přesvědčivém tonu pravdy nad slunce patrné.

A nepochybně že si osvojuje všechny názvy, které toliko Bohu přísluší, koná též důsledně i všechny skutky Boží a jedná jako Bůh. Mluví jako Bůh, řka: „Slyšeli jste, že řečeno jest starým, já však pravím Vám.“⁸⁾ Veli jako Bůh: „Jděte, učte všechny národy — učíte je zachovávatí všechno, což jsem přikázal vám: a hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání světa.“⁹⁾ Odpouští jako Bůh: „Kdo může odpustiti hříchy, leč sám Bůh?“ tázali se Židé sami u sebe. — „Ale abyste věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštěti hříchy (řekl šlakem poraženému): „Tobě pravím: vstaň, vezmi lože své a jdi do domu svého.“¹⁰⁾ A obrací se k Magdaleně, odpouští jí všechny hříchy, jež proti Bohu spáchala, jako by jí odpouštěl půjčku, kterou se u něho

1) Ibid. 8, 58.

2) Ibid. 17, 5.

3) Ibid. 8, 12.

4) Jan 14, 6.

5) Ibid. 8, 25.

6) Ibid. 11, 25.

7) Ibid. 6, 51.

8) Mat. 5, 21.

9) Mat. 28, 20.

10) Ibid. 9, 6.

vydlužila a to pro lásku její. A konečně on i soudí jako Bůh; předpovídá, že přijde na konci věků v oblacích s mocí velikou a velebností a vyřkne nade všemi národy, kteří v báni a úzkosti budou u nohou jeho čekat svého osudu, neodvolatelný svůj rozsudek.¹⁾

A co jest vrcholem všeho: když si byl přisvojil všecky názvy Boží, když si byl přivlastnil všecky vlastnosti Boží, žádá i pocty Božské. Žádá víry: „Věřte v Boha, i ve mne věřte.“²⁾ Žádá modlitby: Začkolí budete prositi Otce ve jménu mém, to učiním, aby oslaven byl Otec v Synu.“³⁾ Žádá si lásky, lásky nade všecko, lásky větší nežli k otci, nežli k matce, nežli k ženě, nežli k synu nebo dceři, lásky, jež necouvá ani před smrtí. A těm, kteří zemrou pro něho, dá život věčný.⁴⁾

Jakž nežasnouti, pomníme-li onoho šlechtetného srdce, z něhož tato slova plynula; onoho velikého a vznešeného ducha, jenž je mluvil; onoho čistého a bezúhonného svědomí, v němž se zrodila? Muž všech lidí moudřejší, lepší a světější měl by býti zároveň i nejzkaženější?! Všechných lidí pokornější a skromnější byl by zároveň i nejpyšnější?! Ideál člověka, vzor člověka, jenž soustřeďuje v sobě všecku dokonalost lidskou, byl by z lidstva nejbídnější?! Jeť opravdu velice bídný — není-li leč pouhý člověk a ztotožňuje-li se přece i co do vůle i co do bytnosti i co do vlastností s nekonečným Bohem v smyslu tak širokém, hlubokém a výlučném, že by se toho nikdo nemohl odvážit bez rouhání a šilenství! A tato slova, jež by v ústech jiného byla pohoršením, před nimiž by hrůzou couvala každá — i svatá duše, jichž nikdo si netroufal pronésti, jsou nám na rtech Ježíšových úplně přirozena. A jemu se zdají ještě přirozenější. Jsouť tak odůvodněna jeho neobyčejným životem i skutky, že ani nevěrci se neodvážejí vinit ho z podvodu, chlouby anebo ctižádosti. Nad tím zůstává lidský rozum stát

A bylo-li by ještě nad to třeba nějakého důkazu,

1) Ibid. 25, 31.

2) Jan 14, 1.

3) Ibid. 14, 13.

4) Mat. 10, 37.

že Kristus byl si vědom svého božství, neuváděl bych jiných, leč způsob, jak si vedl, uskutečňuje veliké svoje dílo. K osvícení a spáse lidstva vede pouze jediná cesta, a ta jest: dáti sebe sama světu za předmět víry, t. j. lásky, obdivu a úcty. Ale to předpokládá u kohokoliv vědomí vlastní vznešenosti, aby si, kdo dílo toto podniká, byl vědom tak neobmezené vznešenosti, že by sama o sobě přiměla svět, aby uznal oprávněnost jeho nároků na úctu lidskou. Ano, a Ježíš Kristus aby vyučil lidstvo, aby obvázal jeho rány, aby je povznesl k ctnosti, k ctnostem všem, má také pouze jediný prostředek: sebe, sebe sama, víru v sebe, lásku k sobě a úctu k sobě. A proto učí, ne aby vykládal tajemství, nýbrž aby zjevil ducha svého; trpí i umírá, aby dal na jevo svou lásku. A když zvolal na kříži: „Dokonáno jest!“ — tuž odhalil vskutku duši svou dokona a není, co by měl učiniti ještě více. Zanechává sice po sobě učeníky; než nedomnívejte se, že k tomu, aby šířili jeho učení, nikoliv! Jeho mají kázati, jeho mají ukázati světu jako světlo zářící, jemu mají býti podle vlastních jeho slov svědky po vší zemi. Pouze toto poslání svěruje svým apoštolům a po osmnácte století neplní Církev jiného, leč toho.

Často dály se již pokusy, provésti příměr mezi Ježíšem Kristem a některými z oněch veleduchů, kteří jako on shromáždili kolem sebe žáky, aby je vyučili; a tu namítá se všem samo sebou jméno Sokratovo, poněvadž i on za pravdu čestně život položil. Než podobnost jest pouze zdánlivá, rozdíl však veliký a zásadní. Sokrates učil pravdě, Ježíš Kristus však učil o sobě. Sokrates považoval za nerozumné a nesprávné, souhlasil-li by kdo s učením jeho pouze z důvěry a obdivu k němu; Ježíš nedbal však, bylo-li přesvědčení jeho učeníků odůvodněno — chtěl, aby spočívalo na víře v jeho slovo. Sokrates obávaje se, aby pravdě nepřekážel, stále a stále hleděl ustupovati do pozadí a zatajoval — k jeho cti to budiž řečeno — pečlivě svou důstojnost; Ježíš Kristus dotvrzuje naproti tomu stále s nezvratným klidem svoji božskou důstojnost i potřebu víry v ni. Kdyby tedy Ježíš nebyl neskonale povznesen

nad Sokrata, stál by hluboko pod ním. Avšak v tom jest podstatný rozdíl: čemu Sokrates učil jako člověk, tomu Ježíš učil jako Bůh. A znova opakuje známý výrok Rousseau-ův, s radostí pravím: Učil-li Sokrates a vedl-li duše k pravdě jako mudřec, učil a vedl je Ježíš Kristus jako Bůh.

HLAVA ŠESTÁ.

Ježíš Kristus netoliko se zval Bohem, nýbrž i lásky si žádal, jež jediné Bohu přísluší.

Viděli jsme, že Ježíš Kristus neměl dosti na tom, že se Bohem zval, nýbrž i nároky činil na poctu božskou. A jednoho projevu božské pocty, jehož si zvláště důtklivě žádal, dostalo se mu v plné míře a ten dodává mu rázu zvláštního, ojedinělého. Mám tu na mysli lásku, již si Ježíš Kristus od lidí žádal, lásku nade všechno tak vznešenou a neobmezenou a hrdinskou, že již pouhý nárok na ni předpokládá u něho, že si byl vědom své božské dokonalosti a že se nedivíme tomu, že jí dosáhl, kdyžť si již troufal na ni nároky činiti. A jako kdyby všechny pojmy rozumu lidského měly býti zvráceny, předpovídá si Ježíš v témž okamžiku, kdy si žádá lásky lidí, i jejich nenávisť, nenávisť rovněž tak velikou, jako lásku. A co řekl, stalo se. Jeť milován a zároveň i nenáviděn, ctěn i tupen, předmětem lásky až šílené i nenávisť až zuřivé — lásky i nenávisť, jichž ani osmnáct století neukojilo a nevyšvětlilo. Ó Ježíši, jdu, pokud stačím, po stopách tvého božství. Viděl jsem zprvu, jak oslňující krásou tvé lidské fysiognomie prozaňuje milý a jako napolo utajovaný jeho lesk. Nyní však, zdá se mi, že tu zrovna probleskuje. Mraky se roztrhly, nebe jest jasno a na něm svítí slunce — slunce tvého božství, můj Ježíši! Pomož nám ještě nyní, abychom neodporovali milosti tvé ještě poslední zbraní, která nám zbývá, abychom totiž zúmyslně nezavírali oči a neřekli slunci: Nevidím tě!

Uvedli jsme již v tomto pojednání nejdůležitější příležitosti, při kterých vyslovil Ježíš Kristus onen zvláštní nárok na lásku a srdce všech. I vyznačím pouze tři věci, jež v tomto nároku jsou obsaženy a jež dělají z něho ojedinělý zjev v dějinách citu lidského.

První zvláštností tou jest, že chtěl Ježíš Kristus milován býti ode všech. Ách, jak stěží dovedeme si získati lásky pouze několika osob; jakž mohli bychom tedy pomýšleli na lásku všech? A kdo také kdy na ni pomýšlel? Nikdo, ba ani zakladatelé náboženství. Tak si byli v té příčině vědomi slabosti a nedostatečnosti lidské! A ostatně, máme-liž potřebí k štěstí svému lásky všech? Jako dítky probouzíme se k životu pod sluncem pohledu otcova a matčina, uprostřed bratří a sester, již hrají a zpívají s námi — a to stačí nadlouho tužbám srdce našeho. Později, když vyrůstáme, hledáme si mezi druhy mládí několik duší spřízněných, a našli-li jsme jednu jedinou, pokládáme se za šťastny. A konečně, když dospíváme u věk ohnivější, ale též vážnější, kdy již kouzla mladosti ztrácejí svého půvabu pro nás, čím se těšíme? Nadějí na dům, na míruplný a čistotný krb a že najdeme šlechtnou, čistou a věrnou, milující duši a to stačí k našemu štěstí. A máme-li tohle, pak nechť zuří bouře, nechť tíha obtíží života lidského sehne hlavu — my nepodlehne, neboť máme útočiště, přístav a oporu. Takové jest srdce lidské: světla, slávy a štěstí potřebuje moře, ale lásky, lásky najde-li kapku, stačí mu! Proto, když vidíme, jak docela jinak vede si Kristus, jak slavnostně žádá si milovánu býti *ode všech*, pocítujeme již při tom hluboký obdiv.

Než nedosti na tom. Ježíš Kristus žádá netoliko, aby ho všichni milovali, nýbrž aby ho každý miloval nade všecko, žádá lásky silnější, oddanější nade všecku jinou, lásky, za niž by obětoval člověk rozkoš, lásky, jež jde až na svědectví krve. Ba, co dím? Žádá lásky, před niž by zbledla všecka jiná.

Jsi snad syn nebo dcera a miluješ svého otce, miluješ svou matku, zahrnuješ je úctou. Než, k čemu uvádím za příklad děti? V kterém věku nectil by člověk otce a matky? Ba zdá se, že čím dále jsme v životě

pokročili a čím tíživěji dopadá rok za rokem na jejich úctyhodné hlavy, a čím více tušíme, že za krátko se s námi rozloučí, že tím více vzrůstá naše láska k nim, že je div nezbožňujeme! Nuže tedy, máš otce, máš matku, jež miluješ veškerou něhou duše své. Ale někdo si žádá od tebe větší lásky, nežli jakou máš k otci, větší, nežli jakou máš k matce — Kristus Ježíš: „Kdo miluje otce nebo matku více než mne, není mne hoden.“¹⁾

Á ty opět jsi matkou; chováš na klíně dítě své, tak čekané, toužené a milované. Než kdosi žádá si, abys ho více milovala, a jemu musíš, bude-li to žádati, obětovati i dítě své: — Kristu Ježíši: „Kdo miluje syna nebo dceru více než mne, není mne hoden.“²⁾

Ano Ježíš osobuje si právo rušiti i ony nejtěsnější svazky lásky, které z duší dvou činí pouze jednu, a žádá si lásky větší: „Miluje-li kdo manželku svou více nežli mne, není hoden mne.“

Než je to možno? Není to šílenství?! Neboť kdo si takových věcí žádá, vydává se v nebezpečí, že bude opuštěn ode všech, vydává se — řekněme to — v posměch a opovržení! Avšak, i kdyby se vám dostalo takové lásky, byla by ohavností a hříchem! Neboť člověku sluší pouze Boha milovati více nežli otce a matku, manželku anebo dítě. Každá jiná láska větší jest svakrádežná!

Než pojďme dále! Vše, co jsme až doposud uvažovali, převyšuje všecken lidský smysl. Avšak Ježíš Kristus netoliko že si žádal milování býti ode všech nade všecko; onť i předpovídá, že dojde této mocné, zvláštní a nemožné lásky a kdy? — až po své smrti! Nebyl milován za živa, a očekává lásku po smrti! Když byl na zemi, nedovedl ani čarovnou krásou své fysiognomie, již jsme právě hleděli vylíčiti, lásky si získati! Neboť kdo se obětoval za něho? Kdo šel s ním na Kalvarii?! Sám a sám vstupuje na ni, a hledá tu, jak praví Písmo Svaté, kdo by ho potěšil, leč nadarmo. Á když byl za živobytí opuštěn, zapřen, zrazen a nemilován, blouzní

¹⁾ Mat. 10, 37.

²⁾ Ibid. 19, 29.

přece ještě, že po smrti dosáhne této lásky mocné, hrdinské a neobyčejné! Věru — opakují ještě jednou — toť přímo šílenství, leč by to ovšem mluvil Bůh!

Ach, což by byl znal srdce lidské tak špatně?! Což nevěděl, jak přítomnost milované osoby lásku živí a rozněcuje? Ani, jak snadno člověk zapomíná?! Na chvílku — to připouštím — provází nás několik věrných slz do hrobu; avšak brzy přijdou ti, kteří pro nás plakali, uložit se k spánku vedle nás do téže země, a jednoho dne vstoupí lhostejný chodec touž nohou na ty, kteříž milovali, i na ty, kteří byli milováni. Tak krátko trvá láska lidská! A sní-li Ježíš přec, ač nebyl milován za živa, že bude milován po smrti, až do skonání světa — ach ne, nikoliv, takového bláhového požadavku jsem přece nečekal od ducha tak osvětleného, silného a střízlivého!

A nicméně, jakkoli neslýchaný byl jeho požadavek, přece se uskutečnil, a skutečnost jej daleko předstihla. Sotva že zemřel, již se láska na jeho hrobě probouzí a pokrývá jeho kříž polibky. Vyskytly se davy mužů, žen i dětí pro Ježíše Krista nadšených, planoucích láskou k němu, kteréž vroucím objímáním div jej s kříže nestrhly a líbajíce svaté nohy jeho volaly: Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? zdali soužení aneb úzkost? nebo hlad? zdali nahota čili nebezpečení? zdali protivnosti čili meč?¹⁾ Nikoli, nikoli, nic nevyrvé nám ze srdcí lásku ke Kristu Ježíši.

Marně plynula léta, marně šla století za stoletím. Čas, jenž ochlazuje každou lásku, živil lásku ke Kristu. I revoluce byly proti ní bezmocny. Evropa zažila zajisté mnohých dělení i mnohých děsných bouří; roztržili ji na kusy i státy, ale jednu jednotu nedovedli jí vzít, jednotu v lásce ke Kristu Ježíši. Fotius dovedl vyrvatí říši řeckou z moci papežů římských; avšak svrhnutí Ježíše Krista s trůnu, jež postavil si v srdcích národů východních, nemohl. Jindřich VIII. dovedl sice vnést rozkol v celý národ anglický, než i ten zná a miluje Ježíše, slouží a koří se Kristu. Luther dovedl odloučiti Německo od jednoty katolické, ale Německo miluje

¹⁾ Řím 8, 35.

Ježíše Krista stále. A konečně, co trpkých zkoušek přestála Francie; než zdaž i po Voltarovi, Rousseauovi, po zhýralém vladařství králů i po revoluci netrůní tu Ježíš Kristus v novém lesku, zdaž nekoří se mu Francie celá? „Ježíš Kristus“, praví sám Renan, „dochází dnes tisíckrát větší lásky nežli za svého života.“

Než, můj Bože, zmocňuje se mne pochybnost. Dostalo se Ježíši Kristu tolik lásky, co jí chtěl? Dostalo se mu oné lásky vše přemáhající, obětavé, jíž není rovno, před níž bledne každá láska jiná?

Pochybujete-li o tom, jděte a zaklepejte na bránu některého z klášterů karmelitských, jehož klausura vám již hrůzu nahání, a tažte se některé panny, proč u věku mladistvých illusí opustila svět a zavřela se za nepřekročitelné mřížze zahalivši své vděky v šat žněný? A odpoví vám: Amo Christum. Hle! co působí láska ke Kristu! Byla tak mocná, že zplodila křesťanskou pannu! Zplodila milosrdné a chudé sestry, zplodila apoštoly i mučebníky! Roznítla člověka chabého, sobeckého a korunující ho trojnásobným diadémem panenství, mučnictví i apoštolátu, povznesla ho na vrchol božské lásky.

A učinila ještě více. Neboť trpěti a mřítí není ještě vrcholem lásky, poněvadž není to obětí nejvyšší. Obětí největší jest patřiti na smrt těch, jež milujeme. Obětí největší lásky, jež přináší na př. matka, není, že obětuje život svůj za Krista Ježíše, nýbrž že obětuje mu život svého dítěte. A to se stalo! Byly matky, které milovaly Krista tou měrou, že obětovaly mu své vlastní děti! Ježíš Kristus to žádal, a také toho došel. Ano, sotva že zemřel, již braly matky křesťanské dítky své na klín a řkaly: „Dítě, raději bych tě viděla umírat, nežli zapíratí Krista Ježíše!“ A jak mluvily, tak jednaly. Provázely syny své před soudce, sestupovaly s nimi do kolossea, šly s nimi na popraviště, dodávaly jim myslí, a bály-li se, že neodolají, vrhaly se na kolena řkouce: „Synu můj, vzpomeň si, že jsem tě pod srdcem nosila, že jsem tě mlékem svým kojila: pro lásku k matce své, nezapři Krista Ježíše!“ Co v takovém okamžiku vytrpí žena, matka, co vytrpěly Felicitas, Symforosa a mnoho jiných žen, které následovaly jejich příkladu, to lidský jazyk

nevysloví; tušíme pouze, že odměnění takové oběti může jediné věčná blaženost v oběti jejích synů!

Ó, kdo jest, táži se, přemožen citem, kdo jest, jenž dovedl získati si takové lásky? Kdo jest ten muž, jenž troufal si v nepatrném městě palestinském kdysi vysloviti, že si žádá milovánu býti ode všech nade všecko, a jakž to byl řekl, tak také došel lásky, před níž bledne každá láska jiná? Ještě jednou se ptám, kdo jest ten muž? A kdo se odváží ještě tvrditi, že byl pouhým člověkem?

To byl také nejpádnější důkaz božství Kristova, jenž přesvědčil vězně na ostrově svaté Heleny v těch několika milosti plných letech, jichž mu Bůh popřál k rozjímání o věčnosti, když byl již dosti oťrásl věcmi časnými. Vyznává to slovy: „Ježíš Kristus žádá si od lidí lásky: žádá toho, čeho lze dojíti nejtížeji, čeho marně žádá mudřec od svých žáků, čeho mnohdy marně žádá otec od vlastních dětí, žena od muže, bratr od bratra, žádá si jedním slovem srdce lidského, jež chce míti sám. Žádá si ho, a dochází ho. I soudím z toho, že jest Bůh!“

A praví dále: „Kristus jen promluví, a již pojí se k němu celá pokolení pouty těsnějšími a pevnějšími, nežli jsou pouta pokrevensství; svazkem světějším a závaznějším, nežli kterýkoli jiný na světě. Zažehá pochodeň lásky, jež uhasíná samolásku a přemáhá každou lásku jinou... O této lásce jsem často přemýšlel, jí jsem se víc a více divil, a ona mne přesvědčuje dokona o božství Kristově.“

A pozastavuje se nad charakteristickou okolností, o níž jsme se zmínili, totiž že Ježíš Kristus chtěl dojíti lásky až po smrti, praví: „Nadchl jsem často davy, že šli pro mne jisté smrti vsťíc; ale bylo k tomu třeba mojí přítomnosti, mého elektrisujícího pohledu, mého hlasu, mého slova!... Dnes však, kdy jsem vyhoštěn na ostrov sv. Heleny, dnes, kdy jsem připoután k této skále — kde jsou dvořani, aby sdíleli se mnou mé neštěstí? Kdo se hne pro mne v Evropě? Kde jsou moji přátelé?“ A přecházejí k Ludvíku XIV. a pohlížeje na tohoto slavného krále okem, jež poznalo, že

vše na světě jest marnost, dodává: „Slavný ten král nebyl ještě mrtev a již ležel opuštěn, sám a sám v ložnici své ve Versailles, nevšmán, snad terč posměchu svým dvořanům . . . To nebyl již jejich pán, to byla mrtvola, rakev, hrob a kořist brzké hniloby. Ještě okamžik a hle! můj osud bude podobný, totéž stane se i mně. Jaká to propast mezi mojí neskonalou bídou a věčným kralováním Ježíše Krista, jež velebí, miluje, ctí a oslavuje celý svět!“

A před ním již Pascal, jenž zaznamenával si duchaplné myšlenky své na útržcích papíru (jež pak sbírali jako nějaké drahocenné ostatky), napsal tato tři slova, jež by bylo jeho péro rozvedlo v obdivuhodnou stať: „Ježíš Kristus chtěl býti milován, byl milován, jest Bůh!“

HLAVA SEDMÁ.

Opačný důkaz: Ježíš Kristus předpověděl, že bude předmětem neukojitelné nenávisti, a té se mu dostalo a dostává doposud.

Avšak jakkoli zřejmý je důkaz právě podaný, nebyl by přece úplný, kdybychom k němu nepřipojili ještě druhou předpověď Ježíše Krista, jež zní neméně podivně a rovněž tak zvláštním způsobem se vyplnila, jako první. Ježíš Kristus netoliko, že lásky žádal a jí dosáhl; předpověděl též, že bude nenáviděn, a této nenávisti se mu dostalo a dostává. A tento opačný důkaz, přiznám se, jest mi s podivem ještě větším.

Nepatrný, tichý a mírumilovný řemeslník vystoupí jednoho dne na veřejném náměstí a dí: Budu nenáviděn až do skonání světa; shromáždí kolem sebe dvanaácte řemeslníků tichých a mírumilovných jako on a dí: I vy budete v nenávisti až do smrti; vykládá vznešenou, ušlechtilou a čistou nauku a dí: Až do skonání světa bude mé učení buditi zášť; a umíraje konečně potupnou smrtí, jež by v každé duši vzbudila soucit, předpovídá, že i kříž jeho bude předmětem nenávisti,

a že budou lidé, kteří nedovedou vzhlédnouti na kříž, aby nevzplanuli hněvem — to vše jest mému lidskému smyslu nepochopitelné. Neboť, jest-li tak nesnadno získati si lásky, zdaž lze tak snadno způsobiti si nenávisť? V jedné velkolepé řeči své o Ježíši Kristu praví Lacordaire: „Který veliký muž byl kdy milován? Který hrdina, který mudřec? Kdo? Jmenujte mi pouze jednoho, po němž by zbylo něco lásky po smrti.“ Vypůjčím si ta slova a řeknu: „Kdo byl nenáviděn? který král, který filosof? kdo? Jmenujte mi pouze jednoho člověka, jediného velikého muže, filosofa anebo zakladatele náboženství, jež by nenávisť byla pronásledovala až do hrobu!“ A byla-li památka některých přece po nějakou dobu v nenávisti, časem přišli v zapomenutí a nenávisť pomínula. Ježíš Kristus byl první, jemuž se dostalo nenávisti neukojitelné.

Než, je-li nám divno, že Ježíš Kristus si nenávisť předpověděl, jest ještě více divno, že tato předpověď se vyplnila. Neboť čeho vlastně lze na Kristu nenáviděti? Snad jeho fysiognomie? Ale vždyť patrně nebylo na světě krásnější! Či jeho nauky, jeho evangelia? Než, vždyť sami přiznáváte, že žádná kniha se mu nevyrovná. Čeho nenávidíte na Kristu Ježíši?

Řeknete snad: „Lži jednoduše nenávidím, lži tím ohavnější, čím důležitější úlohu ve světě hraje. Před osmnácti sty lety spáchán byl na světě podvod, a toho nenávidím.“

Ovšem, kdybyste byli přesvědčeni, že Ježíš Kristus jest podvodník, bylo by to záští pochopitelné. Ale já se sázím s každým poctivým člověkem, že není o tom na jisto přesvědčen, a to z tisícerych důvodů, zvláště pak proto, že bylo na světě mnoho mužů vzdělaných a poctivých, kteří byli přesvědčeni o jeho božství. Bossuet, Pascal, Leibnitz, Grotius, Newton a všickni ostatní velcí duchové přemýšleli o tom osmnácte set let a konečně sklonili přece koleno své před Ježíšem Kristem: uvěřili v jeho božství a přinesli víře své značné oběti ve svém životě. Neboť v tom jeví se rozdíl mezi věřícími a nevěrci: jedni přinášejí víře své oběti, tito však nikoliv.

Než budiž! Připusťme, že Ježíš Kristus byl podvodníkem. Pak láska, jíž k němu lneme, jest lichá a klamná, a jest správné, chovati k němu nenávisť, jakou jste mu vy přísahali. A nenávisť ke Kristu Ježíši má tedy býti tím kvasem, jenž obrodí svět, přetvoří člověka i společnost; neboť tvoří-li láska k přeludu, ke klamně modle takové divy, což nezpůsobí nenávisť, jež ji překoná? Nuže tedy, co vykonala nenávisť ke Kristu Ježíši pro člověka? Kde jsou její skutky? Kde národy, jež vyprostila z hříchu a barbarství? Kde duše, jež potěšila? Kde jsou její milosrdné sestry? Kde bratrstva nauky křesťanské? Kde jsou její ošetřovatelky chudých? Jsou lidé, kteří nemají chleba: ó, nenávisti k Ježíši Kristu, kde jsou tvé sběratelky almužen? Jsou lidé, kteří umírají v bolestech — kde jsou tvé ošetřovatelky nemocných? Všude, kde lidé trpí, všude, kde lidé pláčí, všude na těch místech hledám tě, nenávisti ke Kristu Ježíši, leč nadarmo!

A nevykonala-li's ničeho pro člověka, co's učinila pro Boha? Když jsi vyrvala Ježíše Krista ze srdce lidského, roznítíla's tam více lásky k Bohu? Ještě dnes jsou národové, kteří se klanějí modlám. Ó nenávisti ke Kristu Ježíši, kde jsou tvoji apoštolé? Netáži se po tvých pannách; tím méně smím se tázati po tvých mučnících!

Ještě jednou ptám se, co jest příčinou této nenávisti k Ježíši Kristu? Mahomed nebyl nenáviděn, Numa nebyl v nenávisti, ani Zoroaster, aniž který jiný zakladatel náboženství. Netvorové, jako Nero, Tiberius, Domitian, zakusili nenávisti jenom na čas. Nenávisť nemohla zapustiti hlubokých kořenův a uvadla na jejich rovu. Jediné nenávisť k Ježíši Kristu jest neukojitelná. Kde vězí toho příčina?

V tom, že nenávidíme pouze toho, co nám v cestě stojí, co nám překáží a nás ničí. I pochopuji, že byl Nero v nenávisti, pokud tíha jeho zločinů na světě lpěla, a nedivím se Tacitovi, an lituje, že nemá ostřejšího péra, aby mu na věčné časy vtiskl znamení Kainovo. Ale dnes, kdy Nero jest dávno ten tam, kdy nepravosti jeho leží pochovány v opovržení vedle jeho kostí, kdo

nenávidí ještě Nerona? kdo Tiberia? kdo Domitiana? Nenávidět — oh nikoli, to by bylo příliš — stačí jimi opovrhovati!

A nedivím se ani svatému Janu, ani sv. Polykarpovi, ani sv. Ignáci, že pláli spravedlivým hněvem proti Ariovi, Nestorioví, anebo Ebionovi a Cerinthovi a všem ostatním sofistům prvních věků. Byliť tehdy mocni, rozdírali tělo Ježíše Krista, hubili církev a byli věřícím na pohoršení. Ale dnes, kdy jsou již úplně poraženi, kdy jsou pouze prach a popel, a jejich bludy nejsou s to, aby svedly dítě, dnes se nedivíme, že nenávisť k nim potuchla.

A zdaž nepoznáváte, jak se zmírnily city náš rozhořčenosti i proti Voltairovi? Znal jsem v mládí ctihodného kmeta, jenž žil před revolucí a viděl Voltaira ve vši slávě a moci, jak tepal Ježíše Krista svým sardonickým smíchem; ten nedovedl mluvití o Voltairovi bez onoho šlechetného hněvu, jenž hřímá ve spisech de Maistrových. Avšak my, kteří vidíme znovu zkvétati vše, co Voltaire chtěl vykořeniti, a v novém lesku vstávati vše, co on pokládal již za ubito navždy; my, jimž Voltaire jest již dávno překonaným stanoviskem, a kteří víme, že spisů jeho, tak horlivě čítaných od našich předků, naši potomci ani čísti nebudou, my cítíme, že čím více mu ubývá významu, že tím více mizí i naše rozhořčenost a náš hněv. Takové jest srdce tidské: Nenávidíme pouze to, co nám v cestě stojí, a loho, jenž nás nohou drtí. Ale v okamžiku, kdy tato noha v prach se rozpadá, čeho bychom ještě nenáviděli? Tu nenávisť pomíjí a na místo její nastupuje pohrdání.

Pouze nenávisť ke Kristu neochabla nikdy, nikdy nepostoupila místa pohrdání. Což to znamená jiného, nežli, že Ježíš Kristus nikdy neztrácí moci a síly, že vždy se staví v cestu vášním, že nade vším vládne a vítězí?

Než, to není ještě vše. Máť nenávisť na sobě jakousi hluboce významnou zvláštnost. Vplíží se často i mezi duše, jimž od Boha určeno žítí spolu v důvěrném svazku, a v tom případě jest hrozná! Viděli jste někdy nenávisť dvou bratří? Povstane-li nenávisť mezi dvěma

sourozenci, týmž mlékem odkojenými, kteříž měli jako dva stromy po celý život propřelátati své koruny a jeden druhému skýtati stín, jest děsná a skoro vždy nesmiřitelná. Podobně, ba ještě hůře jest tomu, povstane-li mezi manžely. Ach, potkali-li jste se s ní kdy v životě, sami přiznáte, že není zjevu žalostnějšího. Než, všimnuli jste si něčeho zvláštního na oné nenávisti, která se vyskytá tam, kde by měla kvést láska? Dalo by se totiž pochopiti i omluviti, kdyby v tom případě nenávist u sebe choval ten, který obětoval druhé straně veškerou svou upřímnou lásku a byl zrazen, od nevěrné strany opuštěn. Bylo by přirozeno, děl-li by s básníkem: „Miloval jsem tě příliš, abych tě nyní nemusil nenáviděti.“ Než ve skutečnosti tomu tak nebývá. Ne zrazený, ale zrádce nenávidí obyčejně oběti své, ten, který se stal nevěren, který zrušil všechny přísahy, ten obyčejně nenávidí. A čím krásnější a čistší jest jeho oběť, tím více ji nenávidí. Kdyby nebyla tak nevinná, nenáviděl by ji méně, poněvadž by jej méně zahanbovala. Ale družil-li se k této kráse a nevinnosti ještě dobrodiní, prokazovala-li tato zrazená oběť dobro plnými rukama, zahrnula-li jím nevďěčníka, zahrnuje-li ho jimi doposud — ó pak, zahanbujíc a předčíc ho dvojnásob: i velikostí své nevinny i velikostí své lásky, vzbouřila v duši jeho vášně, již nikdy neukojí.

Nuž, a co vidáme na zemi mezi lidmi, to děje se mnohdy i mezi Bohem a člověkem. Když člověk zahrnutý milostmi nemá dosti šlechetného srdce, aby Bohu byl vděčen, stává se, že láska obrací se v nenávist a Bůh se stává předmětem nemilosrdného záští.

To byla ona vášně, již vzplanul kdysi pověstný císař Julian Apostata. Nejsa tak šlechetné mysli, aby dovedl býti vděčen křesťanství, jež ho vychovalo, Bohu, jenž ho dobrodiním zasypal, a Církvi, která mu korunu zachovala, obrátil se proti ní a pojal k ní v srdci tak velikou nenávist, že ji nechtěl pouze zničiti, nýbrž zhanobiti. I užil k tomu všech prostředků, jichž mu mocná říše římská skýtala. Nenávisti jeho přibývalo s lety, až konečně v den, kdy na rovinách perských byl poražen, pln zloby zvolal: „Zvítězil jsi, Galilejský!“

To byla ona vášeň, již nesmrtelný Racine zdramatisoval v jednom ze svých děl v Athalii. Kdo jest ona zrádčovská postava Mathanova, jež chvílemi vystupuje jen proto, aby se vedle ní ostatní postavy veliké a šlechtné lépe vyjímaly? Odkud povstala? Kdo jí vlil tu nenávisť do srdce? Velekněz odpovídá na tyto otázky hned na počátku tímto památným veršem:

Náš chrám se protiví mu a chtěl by rukou zločinnou i Boha zničiti, jež opustil.¹⁾

Tu vizme nenávisť k Bohu! Tu vizme nenávisť k Ježíši Kristu! Neboť obě jdou vždy spolu. Kdo miluje Boha, miluje i Ježíše; kdo nenávidí Ježíše, nenávidí Boha. Zraku lidstva jest láska i nenávisť k Bohu rovna lásce i nenávisti ke Kristu. Dochází-li tedy Ježíš Kristus lásky i nenávisti takové jako Bůh, nesvědčí-liž to patrně o jeho božství?

HLAVA OSMÁ.

Nároků tak neobyčejných a tak neobyčejně uskutečněných nelze vysvětliti, leč je-li Kristus Bohem.

Taková fakta, požadavky tak neobyčejné a ještě neobyčejnějším způsobem vyplněné, zvláště však jasná, určitá a shodná slova Kristova, jimiž božství své dokazoval a sobě božské pocty žádal, zůstávají nevěrcům pouze dvojí možnost: buď aby vyvrátili výpovědi Kristovy, věří-li v pravost evangelií, anebo aby v pochybnost uvedli sama evangelia.

Vyvrátiti výpovědi Ježíše Krista znamená dokázati, že z nevědomosti sám se bona fide ve své přirozenosti klamal, anebo že z neupřímnosti chtěl nás klamati zúmyslně! V obojím případě klesá Ježíš Kristus pod vlastní svou úroveň i pod úroveň každého jiného člověka. V jeho životě není souvislosti, a povahy jeho nelze vysvětliti. Vše se hrouť, vše si odporuje, a duch lidský poděšen ustupuje před nemožnostmi, jež se tu hromadí jedna na druhou. „Zdaž spojití lze světlo

¹⁾ Ce temple l' importune, et son impiété voudrait anéantir le Dieu qui il a quitté.

s temnotami?“ táže se prorok. Zajisté nikoliv! A podobně není možno, aby na témž místě, v téže duši obývaly spolu slunce i noc, pravda i lež, naprostá nevina i podvod, bystrozrak a prorocké nazírání i hrubý klam, neboť tyto věci se vylučují. Je-li kde světlo, zapudí tmu. Je-li Kristus taký, jak jsme ho viděli: čistý a svatý, pokorný a skromný, dokonale klidný a tichý, prost všeho zanícení a střízlivý — nemohl se jistě klamati o své přirozenosti, nemohl se mníti Bohem; a nevěřil-li tomu, nemohl to tvrditi. Tato světlá stránka jeho povahy vylučuje naprosto veškeren klam a nevědomost, jako slunce zaplašuje tmu. Což nepoznáváte, že není možno, aby tento duch vznešený, jasný jako nebe, se srdcem šlechetným, čistým jako křišťál, kypící zdravým a silou své povahy, jež tak jistě sebou vládla, klamal se u věci tak důležité? Že není možno, aby tak bláhově blouznil o své přirozenosti? A ještě méně, aby podváděl svět prostředky tak nízkými? Toť patrnó: vždyť slunce, pravím to ještě jednou — zahání tmu.

Než, myslíte-li přece naproti tomu, že Ježíš Kristus se klamal; že z nevědomosti mněl se Bohem anebo že z neupřímnosti nás klamati chtěl — budiž! Ale pak není již svatý, není již veliký. Přeskrtněte ta slova Pascalova: „Ježíš Kristus byl pokorný, trpělivý, svatý, svatý, svatý před Bohem, hrozný ďáblům a bez hřichu!“, neboť o něm již neplatí. Jakž by byl pokorný, skromný a osvěcený, domníval-li se Bohem býti, nejsa než pouhý člověk? Jakž byl svatý, věděl-li, že svatým není, a přece to tvrdil? Jakž byl veliký, chtěl-li si víru získati prostředky tak bídnými a nízkými? Než cože? Ježíš Kristus že nebyl veliký? Jakže? Že nebyl tichý, skromný, pokorný, božsky krásný ve svém životě i smrti, ideálně a neskonale čistý v každém výdechu božských svých prsou, v každém úderu svého srdce?! Ó, v co věřiti ještě? co říci? Kdež je potom ještě co jistého, čemu potom lze ještě se podívat, co milovati a ctíti? Kdež jest pravda, dobro a krása, je-li Kristus jen klam, lež, podvod a mravní ohyzda, spojená jakýms pítvorně záhadným způsobem s božskou velebností? Ó uvažte, uvažte to! Charakter musí býti přece důsledný. Není

možno buditi pohrdání i lásku, úctu i nevážnost zároveň. Tu lze vždy jen buď — anebo. A tak také nezbytně musí buď Ježíš Kristus, jak se sám světu před oči staví, zřítiti se v prach, anebo musíme se my jemu vrhnouti k nohám. Buď jest Kristus vše anebo nic!

Chcete snad zmenšiti tuto nesnáz, sníti s hlavy Kristovy tuto obžalobu a uvaliti ji na hlavu apoštolův a evangelistův? Chcete tvrditi, že oni vymyslili tuto „báj“ a vnutili ji světu? Ale tu narazíte na množství nemožností. „Neboť víra,“ dí Bossuet, „nad níž pevnější na světě nebylo, víra u věci přímo neuvěřitelné, víra, jež nejtěžší zkoušky přestála a s níž setkáti se lze u lidí nejméně lehkověrných a srdnatých — ta víra musí míti skutečný podklad. Neboť výmysl nejde tak daleko, klam tak dlouho neobstojí a blouznění není tak rozumné. Ostatně jděme za důkazem nevěrců až do kraje. Co soudí o svatých apoštolech? Že vybájlili tuto krásnou báj a světu ji hlásali? Ó, jistě by byli učinili, aby zněla pravděpodobněji! Či že byli blázni a hlupáci, kteří sobě samým nerozuměli? Ale vždyť jejich život, jejich spisy, jejich zákony a svatá kázeň, již zavedli, a konečně celé jejich dílo svědčí o opaku! Toť už věru neslýcháno, aby proľhanost lhala tak hloupě a hloupost jednala tak šťastně! Ani záměr jejich nesvědčí, že by byli podvodníky, ani zdar jejich díla, že by byli blázny. Hlásají nám: Viděli jsme, slyšeli jsme, vlastníma rukama jsme se často dotýkali po delší dobu a ne jednotlivě z mrtvých vstalého Krista. Mluví-li pravdu, co na to řekneme? A je-li to výmysl jejich, čeho tím chtějí dosíci? Jakého zisku, jaké odměny, jaké odplaty za svou práci? Něčeho takového mohli nadíti se buď za živa anebo po smrti. Že by však v co takového doufali za živa, proti tomu svědčí nenávisť i násilí četných jejich nepřátel i vlastní jejich slabost — a pak čekají buď od Boha věčné blaženosti anebo od lidí slávy a nesmrtelného jména. Čekají-li od Boha věčné blaženosti, patrně nechťejí klamati svět; a domnívá-li se kdo, že touha proslaviti se v dějinách lidstva vyvábila tyto nevzdělané duše z rybářských jejich člunů, odpovím mu pouze: Předví-

dal-li Petr, předvídal-li Ondřej a Jan v době největší potupy a pronásledování budoucí slávu křesťanství i vlastní svou oslavu, pak nežádám si jiného pádnějšího důvodu, abych jim přesvědčil každého rozumného člověka, že to byli muži Bohem nadšení, jimž Duch Boží s nepřekonatelnou silou pravdy v době nejkruťějších pronásledování stavěl před zraky jisté vítězství svaté jejich věci.“¹⁾

Těmito slovy vytkl Bossuet s přesností, silou a výmluvností duchu svému vlastními pouze některé námitky. Než kromě těchto jest ještě množství jiných, a mezi nimi zvláště jedna naprosto nerozřešitelná, na niž poukázal sám Rousseau a kterou moderní kritika tolik objasnila, že ji nelze vyvrátiti: Vy tedy pravíte, že apoštolové vynalezli charakter Kristův, jeho život i smrt, jeho dílo i jeho fysiognomii. Na to odpovídá Rousseau: „Vynálezci zasloužili by většího obdivu nežli vynález.“ A kritika moderní jde ještě dále a dí, že je to nemožno, neboť, aby kdo vynalezl charakter Ježíšův, musil by býti Ježíšem.

Uvedl jsem již významná slova Channingova, Goetheova i slova neznámého autora spisu *Ecce Homo*, poukazuje k tomu, že jest nemožno, aby apoštolé vytvořili charakter, jenž je naprosto předčí. Neboť tu nedjednalo se o to — důrazně to podotýkám — aby vynalezli a vybájili nějakou podivnou událost, na příklad z mrtvých vstání Páně, jak to často slycháme tvrditi; ani o to tu nešlo, aby vyšperkovali a dovedně sestavili několik příběhů — nýbrž charakter měli vytvořiti, jenž by si byl důsledný. Kdyby tedy apoštolé se byli o to pokusili, byli by vytvořili charakter lidský a pravděpodobně židovský, nějakého ideálního rabbi podle vzoru Hillellova nebo Gamalielova anebo spíše ještě nějakého proroka podle vzoru Eliášova anebo Jana Křtitele. A kdyby ve svém tvůrčím zanícení byli chtěli známé tyto vzory předstihnouti, byli by překročili meze skutečnosti a vytvořili charakter neskutečný. Neboť toho byli naprosto neschopni, aby vytvořili takový charakter, jaký se před našima očima rozvíjel: charakter naprosto neobyčejný, zcela nový a originelní, který jest prost

¹⁾ Bossuet: *Panegyrique de saint André*.

všech vlivů časových i choutek židovských, zkrátka, charakter nadlidský, lidský i božský zároveň, a přece skutečný! Tvrdí, že jest Kristus člověk: kde vzali tedy onu dokonalou svatost a bezúhonný život a naprostou bezhříšnost, jež přece nejsou vlastnostmi lidskými? A věří zároveň, že jest Bůh: proč jej tedy líčí tak slabého? Či nedovedli líčiti smrt srdnatou? Ó ano. „U téhož sv. Lukáše,“ dí Pascal, „nalézáme daleko úchvatnější popis smrti Štěpánovy nežli Kristovy.“¹⁾ A kdo kázal úchvatné kázání na hoře, kdo řečnil při poslední večeři, kdo předpověděl zkázu Jerusaléma a konec světa, kdo prohlédl tak bystře nezdravé poměry současné, nejsou-li to vše skutky Ježíšovy? „Připusťme,“ dí Parker, „že Plato a Newton neexistovali. Kdo pak učinil jejich úžasné objevy a myslil jejich myšlenky? Aby kdo vynalezl Newtona, musil by býti sám Newtonem. Který člověk by byl tedy mohl vytvořiti postavu Ježíšovu? To mohl jedině Ježíš.“²⁾

Jest tedy nemožno, aby jediný člověk pojal v mysl své a vytvořil všechny stránky takového charakteru, jako byl Ježíšův, jenž převyšuje veškery schopnosti lidského ducha. Nebylo-li to možné jedině osobě, nezbyvá nic jiného, leč že jej vytvořilo osob několik — ale to jest ještě nemožnější! I nepředstírejte, že každý evangelista nám líčí jiného Krista, neboť především jest dokázáno, že to není pravda. A kromě toho dělá tato hypotéza z jedné záhady záhad čtvero. Neboť Ježíš každého evangelisty stojí úžasně a nedostížitě vysoko nad pisatelem, jenž jej líčí. A konečně každá ze čtyř těch postav je sama o sobě dokonalý celek. Vezměte si na př. Ježíše, jak jej líčí sv. Matouš, a zničte ostatní tři evangelia! Ztratíte ovšem veliký poklad, ale Ježíš Matoušův stačí, aby si vynutil božskou poctu u celého světa. A připojte nyní k evangeliu sv. Matouše evangelia ostatní, položte vedle sebe tyto spisovatele, slohem, řečí i hlediskem se různící: vždy uvidíte téhož Krista, jeho jasnou a vznešenou postavu určitě vyzna-

¹⁾ Pascal, Pensées II. 325.

²⁾ Theodor Parker, Discours sur les matières relatives à la religion 1849.

čenu. Na čtyřech různých stránkách jeví se Ježíš Kristus týž, na každé z nich božsky krásný, na všech tak neskonalé povznesený nad pokorné pisatele, že nebyli s to — nedím — aby ho vytvořili, nýbrž ani popsali. Toto přiznání vyklouzlo z péra samému Rousseauovi v jednom z těch okamžiků, kdy pravda sama takorba vnucuje se těm, kteří ji popírají, tak jako sluneční paprsek nedostí pevně přimknutými víčky vniká v oko těch, kteří zúmyslně nechťí viděti. „Postavy Ježíšovy nevytvořili učenci, naopak ona stojí nad nimi v nedostížné výši. Bylí všichni kromě svatého Pavla a Jana lidé nevzdělaní, nevyházaví . . . Zkrátka, postavě Ježíšově pod rukama jeho životopisců krásy nepřibylo, ale ubylo.“¹⁾

Nepřibylo-li tedy postavě Ježíšově v rukou učeníků krásy, ale ubylo, „převyšuje-li naprosto ducha jejich,“ jak praví Parker, „převyšuje-li,“ jak dí Channing, „veškeru pochopnost lidskou,“ patrně jí nevytvořili. Nezávisí na nich, byl před nimi a stojí nad nimi, a jest úplně skutečný a historický. K tomu závěru dospívá moderní kritika.

A co říci mám konečně o hypotese, jež nějaký čas oblíbě se těšila v Německu, a již se nezdařilo přese všecko úsilí uvésti do Francie? Neboť povaha francouzská při všech svých nedostatcích má tu přednost, že nemiluje neurčitosti, mlhavosti. Mám tu na mysli mythickou hypotese Straussovou. Ani jediný spisovatel, ani mnozí, ať již se dorozuměli mezi sebou nebo ne, nebyli by s to, aby vytvořili charakter, jenž tak dokonale a naprosto všechny schopnosti ducha lidského převyšuje; a nicméně chtějí někteří za to míti, že jej povolna vybásnila neuvědomělá fantasie lidu! Nejkrásnější knihu, jež kdy osvítila, potěšila a okouznila lidstvo, byl by zbásnil celý svět, což znamená tolik jako nikdo?!

Tato postava, již nedovedl žádný štětec ani v mistrné ruce Rafaelově, Fra Angelicově, Leonarda de Vinci anebo Van-Dyckově zidealisovati, jež jest krásnější nežli krása sama, že povstala sama sebou? Tuto postavu že vytvořily postupným zdokonalováním v srdci a lůně

¹⁾ Renan, Vie de Jésus, Introduction.

svém první obce křesťanské? Než, dovolte mi jedinou otázku: Kdo založil tyto křesťanské obce? Jak se staly křesťanskými? Zdaž víra v Krista, láska a úcta ke Kristu nepokřesťanila lid? Jakž tedy lid vytvořil Krista? Než popíráte snad správnost historických údajů v evangeliích. Budiž! Však historických dat Skutků Apoštolských nepopřete ani pravosti epištol svatého Pavla. Nuž, a tyto dvě písemní památky jsou Krista plny, Ježíš Kristus jeví se tu jako střed, vazba, tmel i zakladatel všech prvních obcí křesťanských. Jakž tedy mohly vytvořiti postavu Kristovu, vzaly-li samy z něho původ? A je-li tato fyziognomie, jež okouzčila svět, výtvar jejich rukou, jež ani nevědouce obohacovaly ji rysy krásnějšími a krásnějšími, čím byly okouzleny samy?

Ostatně o této věci není již sporu. Hypothesa Straussova padla; podlehla ne síle rozumu, neboť nedůslednost a nesmysl mají pro některé duše zvláštní půvab, ale dvě věci ji ubily: syrský překlad evangelia, jež objevil Dr. Cureton, a Tischendorfův Codex Sinaiticus.¹⁾ Měla-li totiž postava Ježíšova vytvořiti se tímto způsobem, bylo k tomu potřebí času, mnoho času. Ale toho tu nebylo, jak ony dva archeologické nálezy nezvratně dokázaly. A tak se dostala hypothesa Strassova mezi staré haraburdí.

HLAVA DEVÁTÁ.

Ježíš Kristus obrodil svět a vtiskl mu svůj obraz.

Než, zanechme již evangelií, v jejichž prostém, nezdobném a nelíčeném slohu dýše a vždy žítí bude oslňující krása Syna člověka, krása, jež po věky postačí, aby ho obhájila proti všem pochybnostem, a získá mu dříve či později lidstvo veškeré! Zbývá nám ještě jeden způsob, jak bychom si mohli utvořiti úsudek o přirozenosti Ježíše Krista. Můžeme totiž ještě měřiti

¹⁾ Le Christianisme et les temps présents, tom II. le partie chap. I. § II.

ho podle stínu, jak dí Parker, či spíše, podle světla, jež do světa ssálá! Můžeme ho ještě oceniti podle účinků jeho slova, podle ovoce, jež přinesl jeho život a smrt. Co byl svět před ním a čím se stal po něm? Pokusme se změřiti, jak velikou změnu prodělal pod jeho vlivem svět v ohledu intelektuelním, mravním a náboženském, a dovedeme pak změřiti, ač ne zcela přesně, i velikost Ježíše Krista.

Podivný to zjev! Ježíš Kristus utvořil svět podle svého obrazu a podobenství a tím jej obrodil a ušlechtil. Odlesk jeho vznešeného ducha i srdce, jeho myšlenkového vzletu i citové něhy a čistoty, odlesk jeho vše objímajícího smilování, jak se jeví v evangeliích, spočívá na světě novém a jest předním znakem, jímž se liší svět nový od starého. Svět starý byl pohřžen v modlářství, v náboženskou nevědomost a v pověru tak hluboce zakořeněnou, že sám duch Platonův necítil v sobě dosti síly, aby ji vykořenil, a hlasitě volal o pomoc shůry. A nyní hle! Bůh, jehož Ježíš zval Otcem svým, jest i náš Otec. A všem lidem bez rozdílu, i nejnižším, jest společná ona čistá, duchovní bohoslužba, ono klanění se v duchu a pravdě a vznešené náboženství, založené na čistotě srdce, na otcovství Božím a bratrství lidském. Jako Ježíš, víme a cítíme i my, že jsme synové Boží. Bůh není daleko od jednoho každého z nás, jest v nás, přebývá v našich srdcích a posvěcuje náš život. I nejbídnější, ode všech opuštěný člověk má naději na nějaké to místečko v nebi. A kdo vypoví, v jaké nádheře vzkvetly v srdci mnohých lidí ctnosti, jimiž se stkvělo srdce Ježíšovo, jeho pokora, poslušnost, horlivost pro čest Boží a spásu duší? Ovšem nikdo nedostihl božského vzoru svého — ale také nikdo nedal se odstrašiti. A jako příroda nevyčerpateľnými silami svými vytvořila mnohonásobné odstíny a barvy a tisícové druhy růží plodí, aby vytvořila typ růže, tak každá ctnost Kristova vábí po osmnácte set let miliony lidí, kteří pokusili se vším úsilím o to, aby aspoň něco z nedostížené jeho krásy napodobili. Pokusy tyto přeplnily vůni svět a dodaly mu kromě povšechného, vysokého rozkvětu náboženského oné nadpřirozené plodnosti, již starověk ani netušil.

Avšak Ježíš Kristus nevtiskl moderní společnosti pouze tento jediný rys své fysiognomie. Ježíš, jenž vždy patří na tvář Otcovu v nebi, na zemi měl na zřeteli pouze duše lidské. Pro něho neexistuje vznešenost ni lidská nízkost, bohatství ni chudoba, a abych mluvil s apoštolem,¹⁾ ni pohlaví ni věk — vše to jest mu pouze klamný zevnějšek, průhledný závoj, v němž vidí čistým svým okem pouze onu vznešenou součást člověka, již jmenujeme duše. A tento ušlechtilý spiritualismus jest druhou význačnou známkou světa nového. Ke konci starověku dbali lidé pouze zevnějšku, respektovali jen bohaté a mocné, utiskovali slabého, ženu a dítě a šlapali nohama po chudém.

Než tu najednou div divoucí! Duše postupují tiše v popředí, a ze svého ponížení vstává slabá žena, ze svého ponížení vstává dítě i to, jež mělo býti utraceno a pohozeno, ze svého ponížení vstává otrok, jenž nese sice i dál své okovy, ale již co nevidět se jich zbaví; ze svého ponížení vstává i chudás, vida, že boháč uctivě se dotýká jeho haleny. Převrat neslýchaný, netušený, nezastavitelný! Velcí a mocní ustupují do pozadí, a v duši jejich rodí se nekonečný soucit s nízkými; tvoří se nová společnost, založená na lásce k dítěti, na úctě k ženě, na soucitu s chudým a na stejné důstojnosti všech.

A poněvadž předním rysem krásy Syna člověka jest všeobecnost jeho lásky, poněvadž nelze si ho představití jinak, leč na kříži, s rukama rozpjatýma, jakoby chtěl obejmouti celý svět — padají přehrady mezi národy, vlast, jsouc i na dále srdci drahá, není již tak úzká, a majáky zažehají se podle moří na břehu, kde se starověk obohacoval poklady utonulých korábů; slovo „hostis“ — nepřítel nemá již toho smyslu; jedním slovem: utváří se velká republika všeho lidstva. Ještě je dělí sice různý zájem a různá řeč, ale již trojí pouto pojí se přes hory i moře: pouto krve, víry a lásky.

Však to není ještě vše. Vizme již, jak vtiskl Ježíš moderní společnosti božský, královský znak svojí dokonalostí. Jako v něm, tak tají se i v ní cosi nekonečného,

¹⁾ Galat. 3, 28.

nezměrného, neukojitelného, co jí dobývá cti a slávy, neboť odtud rodí se všechen světský pokrok. Pohleďte na svět starý: vše jeví se tu ve svém druhu jako dokonalý celek ukončeno. Každý člověk uskutečňuje tu svůj ideál, plní dobro a tvoří krásu, jak je duch jeho dovede pochopiti. Než ve světě novém naproti tomu nikdo k cíli svému nedospívá. Vše žene se za krásou, abych tak řekl, jako za přeludem, poněvadž nikdo jí nemůže dosíci a každý sténá, že jest mu nedostižna. Poslyšte ohlasy starověku: jaký to výraz ukojených tužeb zní v umění, ve filosofii a poesii! Šťastný starověk, že našel a uskutečnil krásu! Jak se liší od něho novověk svými dlouhými vzdechy a neustálými nářky! „Ach, kéž bych mohl dosíci krásy! Kéž bych mohl naléztí pravdu věčnou! Kéž bych mohl vzkřísiti v sobě dobro, krásno, šlechtnost a svatost!“ tak sténá duše novověku.

Vše, co starověk tvořil, chrámy, jež budoval, sochy, jež stavěl, dramata a hrdinské epeje, jež skládal, vše jeví se jako dokonalý, uzavřený celek. Naproti tomu nemůže se novověk vykázať ani v umění, ani ve filosofii, ani v poesii ničím, co by bylo jako dokonalý celek ukončeno. Tak mocně jest si vědom ideálu, ježž nese ve své duši, tak jest si vědom, že tento ideál převyšuje veškeru skutečnost, že nemá ani odvahy, aby něco ukončil, dokonal. Výrazem ukojené tužby po kráse ve starověku jest Partheon, a nedokončený dóm kolínský představuje nám výmluvně onu neukojenou tužbu po lásce, již plane novověk. A kdy a jak ukončiti tuto stavbu? Kdy a kam zasaditi poslední kámen? Ach, poslední kámen! Vždyť ho nemáme a také není možno ho naléztí. Neboť, dokud jsme na světě, nemůžeme říci o ničem, že jsme to dokonali.

Vždy jsem se velice divil, jak podivně pojímá Homer své zbožněné hrdiny: dlí na nivách elysejských ověnění slávou, ale plní smutku a žalu. A čeho želí? Želí země, již opustili, života, ježž zde na zemi byli žili, svěkla, ježž jim zde na zemi svítilo. Jakkoli velikáni, jsou si přece vědomi, že jsou pouzí stínové. Světlo, krása a život jest pro ně jen zde na zemi, onen svět jest jim jen říší tmy a stínů. Poslyšte je, poslyšte Achilla, jak

želi své hrdinské síly a své někdejší slávy! A tak všickni ostatní. Ó, nešťastných stínů! stále jen obrazení zraky své k zemi, již opustili, a jejich jedinou útehou jest, smějí-li se vrátiti jako duchové mezi lidi. Nás naproti tomu nedovede veškerá krása zde na světě ani v přírodě ani v umění nasytiti, ukojiti; stále jen sníme o kráse vznešenější a lepší než všechny krásy zde na světě, již dosíci zde ani nedoufáme. Ba, snad ani na onom světě nedojdeme najedncu ukojení: půjdeme ze světla do světla, hledající vždy něco krásnějšího, provázeni stále svou tužbou, ale již nikoli bolem neukojeného toužení, neboť tužba naše vzplane po každé znova a znova, aby znova a znova byla ukojena. Hle, takový jest duch světa nového, pravý opak ducha starověkého.

Tento veliký historický zjev, u něhož se nehodlám déle zdržovati, předpokládá patrně neobyčejnou událost, jež způsobila tento převrat. Bylať kdysi nezbytně chvíle, kdy starý věk skončil a nový počal, musila tu býti síla, jež na duše působila a dala jim jiný směr. Který okamžik to byl? Který krok to byl první na této nové, nekonečné dráze? Kdo dal původ této nové době? Na všechny tyto otázky jest jenom jedna odpověď: Ježíš Kristus. Jeť určito a jisto, že se starý věk končí u kříže Kristova, ni dříve ni později, a že se nový u kříže jeho počíná. Kříž zadržel lidstvo v pádu, kříž jest východiskem obnovy, a je-li Ježíš Kristus Bohem, vše se dá pochopiti, vše se dá vysvětliti. Avšak, není-li Ježíš Kristus Bohem, zaměnil-li jen nové modlářství za staré, lhal-li a obrodil-li touto lží a klamem svět — pak nechápu ničeho. Všecky mé pojmy o jistotě, pravdě, spravedlnosti a ctnosti, ba i pojem o příčině a následku se matou v mé mysli, ano i pojem můj o Bohu se zatemňuje. To doznává sám Napoleon, jenž dí: „Můj poslední důkaz je ten: Mohl-li pouhý člověk myslí pojmáti a pak i skutkem tak zdárně provéstí obrovský ten úmysl, aby si osvojil poctu božskou i božské jméno — a já dodávám — a dovedl-li tím, že osobil si jméno Boží a svět k modlářství svedl, obroditi lidstvo — pak není Boha v nebi!“

HLAVA DESÁTÁ.

Nepřipustíme-li, že byl Ježíš Bůh, nelze nic vysvětliti ani na nebi, ani na zemi.

Ano, a tím končím: Je-li Ježíš Kristus Bůh, vyplývá vše jedno z druhého, jedno k druhému se pojí: jeho život, jeho nauka, jeho zázraky i zázračné ovoce jeho života, ano i místo a čas, kdy na svět přišel. Když nadešla plnost času, když lidstvo u víře dětství svého bylo zvikláno a na rty všech se drala otázka: kdo nás spásí? — když břímě hříchu vzbudilo hnus v srdci lidstva, poslal Bůh Syna na pomoc člověku, jenž již propadl záhubě. Zjevil se v středu času a v středu světa, pln milosti a pravdy, prosí všeho bludu a hříchu, nevinný a svatý, oplývá všemi ctnostmi, zvláště vroucí láskou k Bohu a božským soucitem k člověku, a pečeti neuhonný život svůj vznešenou smrtí. Jeví se člověkem, ale ideální krásou jeho člověčenství prozařuje jas jeho božství, zprvu tlumeně, pak mocně, až pak metá blesky a oslňuje. Jeví se v něm plnost života božského, a lidstvo spojuje se s ním nalézá v jeho duchu, v jeho srdci, v jeho síle a v celém jeho životě posilu a pokrm svého vlastního života. Co jest prostšího, co přirozenějšího, co Boha důstojnějšího a pro člověka čestnějšího?

Než dejme tomu, že Ježíš Kristus není Bůh, že hrdina tohoto dramatu jest pouze nevinný hlupák anebo prohnáný podvodník — co tím získáte? Zbavili jste se tím tajemství? Naopak, z jednoho máte jich deset, máte jich tisíc, máte chaos nevysvětlitelných záhad a odporů, z nichž není východu.

Ano, není-li Ježíš Bohem, je-li pouhý člověk, pouze ukřižovaný Žid, nedá se vysvětliti, že lidé v něho uvěřili: že v něho věřili za jeho živobytí, že v něho věřili po jeho smrti; že věřili, že jest Syn Boží, jednorozený Syn Boží, počatý z Panny, jenž vstal z mrtvých a vstoupil na nebesa před zraky pěti set učeníků. To vše se nedá vysvětliti.

Než budiž! Dejme tomu, že ty, pouhý člověk, syn člověka, nazveš se Bohem a chtěl bys jednati jako Bůh.

Uvažil's to dobře?! Ani čtvrt hodiny bys nedovedl hráti tuto úlohu! Prohlédli by tě při prvním tvém slově! Avšak v jeho božství uvěřili! Ani jeho nepřátelé, kteří ho střežili a špehovali, nenalezli na něm jedině slabé stránky, ani jediného okamžiku, kdy člověk podléhá své slabosti a prozradí se.

A ještě více: věřili v něho pevně, se zápalem a zanícením, nezištně, s hrdinnou velikomyslností. Ne několik lidí — celý svět v něho věřil, věřil, abych tak řekl, až vášnivě a šíleně, tak že dovedl obětovati vše, i život!

Spočtete, můžete-li, ony miliony mučenků ze všech národů a zemí, kteří v oněch osmnácti stech letech šli na smrt pro něho jako k hodům, planouce nepřekonatelnou věrou v božství Ježíše Krista; poustevníky, kteří opustili pro něho vše, jejichž život jest jeden veliký div sebezáporu, trpělivosti a obětí; panny, které zřeknuvše se nejvznešenějších radostí světských, jemu se zasnoubily, jemu zasvětily čisté a panenské své myšlenky; to množství svatých manželů, obětavých matek a nevinných dítek, jež jemu děkují vši krásou duše své; i nesčetný počet těch, kteří přijali z jeho ruky souzení oddaně a radostně; a konečně i ony, kteří velkodušně z lásky k němu započali nový život a pevnou nohou dostoupili strmých výšin kajícnosti!

Zvláště však nelze vysvětliti, není-li Ježíš Kristus Bohem, ne že v něho věřili, ne že v něho věřili vášnivě až na smrt mučnickou, nýbrž že svět v této víře se obrodil; že tato lež anebo báj — jak chcete — vyvrátila pohanství, ubila náboženství smyslnosti a vyčistila otravný yzduch starověku. To se naprosto nedá vysvětliti. Že vypěstila největší charaktery a nejvznešenější ctnosti: Anežky, Caecilie, Augustiny, Tomáše, Karly Veliké a svaté Ludvíky, že pokřesťanila Evropu a stala se základem církve, že i po osmnácti stech letech krotí vášně, plní hrdinstvím, stírá slzy, hojí boly nezhojitelné a těší umírající v největší opuštěnosti, že vše to působí, a sama — toť naprosto nevysvětlitelné. „Ach,“ zvolal jednou kdosi, „kdybych si chtěl utvořiti o pravdě představu jen poněkud správnou, šel bych a klekl bych u paty kříže; pomysll bych si, že ten kříž jest pouhý

sen, pouhý klam, pouhá lež vědomá anebo nevědomá, a vida, co usušil slzi, co potěšil zármutků, co neštěstí zmírnil, co roznítil ctností, co oddanosti vzbudil, řekl bych si: Ó můj Bože, působí-li klam a blud takové divy, co teprve způsobí pravda, až přijde její království!"

Smím-li však ještě vysloviti slovo pravda? Co jest pravda? Kde jest pravda? Kde lze ji potom ještě nalézt v dějinách? Nevěříte-li v Ježíše Krista, v koho věříte? V Caesara-li, v Alexandra nebo v Sokrata? Než vždyť činy Sokratovi, o němž nikdo nepochybuje, jsou méně doloženy a dosvědčeny nežli činy Ježíše Krista? Kde jest pravda v náboženství? Dejme tomu, že křesťanství jest pouhá lež — tím spíše jest pohanský lež, i mohamedánství i buddhismus! A pak neobsahují náboženské archivy člověčenstva leč bludy a bludy, a nejvznešenější tužba člověčenstva jest jeho svůdcem. Než, řeknete mi snad: Vždyť zbývá ještě náboženství přirozené! Avšak jest v náboženství přirozeném jediný článek, jediné přikázání, jež by spočívalo na hlubších a pevnějších základech nežli božství Ježíše Krista? Vy pravíte, že se Bohu máme klaněti a k němu modlití. A proč? Protože to velí přirozený smysl člověka a že tomu lidstvo učí. Avšak již po osmnácté věku učí též lidstvo, že se máme klaněti Ježíši Kristu, a náš přirozený smysl dí, že správně. Ptám se tedy ještě jednou: Kde jest pravda? Kde lze ji najíti ve filosofii, v morálce, v právu i ve vědě národohospodářské? Věříte ve vlastnictví, v zákonitý postup a odkaz, a dobře tak! Než veliké toto faktum, na němž spočívá sám základ společnosti, neopírá se o důkazy správnější, četnější, bezpečnější a nezvratnější nežli božství Ježíše Krista. Není-li božství Ježíšovo dosti dokázáno, nic na světě není dokázáno, a ruka, která svrhne Ježíše s jeho božské výše, strhne vědomě či nevědomě i Boha s jeho trůnu! Vždyť ostatně Bůh s výšin svého trůnu viděl ten triumf lži a zla; viděl, jak svět oslněn a omámen vrhá se tomuto falešnému Bohu k nohám — a dopustil to! Dopustil, aby na místo zkázy a záhuby našel svět v tomto modlářství obrod svůj! Dopustil, aby nejčistší květy pučely na bahně! Viděl, jak lidstvo naprosto nedovede rozeznati pravdu ode lži,

protože tam, kde měla býti pravda, nevidělo žádných účinků, kdežto křesťanství, jež by tedy mělo býti blud, lež a modlářství, jevílo se plodné, požehnané, plné dobroty a krásy božské! To vše viděl Bůh a nepodal ruky pomocné člověku — synu svému vlastnímu!

Ó, Bože, ó, můj Bože! V jakou propast se člověk vrhá, v jaký zamotaný chaos řtí se lidský duch, když zavírá oči světlu, které's mu připravil! Jaké útrapy chystá sám sobě, an miluje pravdu a cítí, že bez ní žítí nemůže! Bloudí v tmách a narážeje na tisícere nerozřešitelné záhady, upadá brzy v přesmutné to pokušení, aby zavřel oči a nepokoušel se ani, aby viděl! Nad lůžkem, na němž spí tak špatně, na němž se zmítá v útrapách jeho duše, číhá duch tmy a v hodiny bezesné jest slýchatí hlas: „Zanech všech těch otázek, upuť ode všeho badání, zavři oči, hled' zapomenout a usnout!“ Ó Ježíši, měj slitování s těmito dušemi trpícími, které darmo, ale poctivě hledají pravdy! Vždyť oni se světlu nevyhýbaly a nehledaly tmy; a kdyby jí byly i hledaly, Tvé srdce, ó Ježíši, může je překonati láskou! Nechť z nohou Tvých a rukou Tvých, za nás probodených, vzejde jim paprsek, sebe slabší paprsek světla! Ukaž se jim, Ježíši, a budou spaseni! Neboť Ty sám jsi nejpádnejší důkaz o pravosti náboženství, které's založil; a aby se duchu i sebe více zachmuřenému rozbřesklo a srdci sebe více nemocnému ulevilo, stačí pouze ukázati mu

JEŽÍŠE KRISTA.

OBSAH.

	Strana
Předmluva k II. vydání	3
Úvod	5
Hlava první. První vznešené rysy fysiognomie Ježíšovy. — Jeho božství prozaňuje ideálně krásným jeho člověčenstvím	7
Hlava druhá. Další ještě krásnější tahy fysiognomie Ježíšovy. — Všichni velicí duchové souhlasně vyznávají, že Ježíš Kristus není pouhý člověk	14
Hlava třetí. Božství Ježíše Krista prozaňuje netoliko jeho nevystížitelnou fysiognomií, nýbrž probleskuje i v některých skutcích jeho božské všemohoucnosti	23
Hlava čtvrtá. Dokonalá svatost Ježíše Krista. — Jeho dokonalost jest bez poskvrny a naprostá	30
Hlava pátá. Ježíš Kristus, Syn Člověka a Boha	38
Hlava šestá. Ježíš Kristus netoliko se zval Bohem, nýbrž i lásky si žádal, jež jedině Bohu přísluší	47
Hlava sedmá. Opačný důkaz: Ježíš Kristus předpověděl, že bude předmětem neukojitelné nenávisti, a té se mu dostalo a dostává doposud	53
Hlava osmá. Nároků tak neobyčejných a tak neobyčejně skutečných nelze vysvětliti, leč je-li Kristus Bohem	58
Hlava devátá. Ježíš Kristus obrodil svět a vtiskl mu svůj obraz	64
Hlava desátá. Nepřipustíme-li, že byl Ježíš Bůh, nelze nic vysvětliti ani na nebi, ani na zemi	69

Upozorňujeme na spisy téhož autora:

Bl. Eymard-Melka: **O svatém přijímání.** Cena poštou
váz. Kč 21.—.

Beaupin-Melka: **Na výboj!** Cena Kč 12'50.

Melka: **Nejsvětější Svátost a potřeby naší doby.**
Cena Kč 1'50.

Bougaud-Melka: **O bolesti.** III. vyd. Cena Kč 7'50.

Bougaud-Melka: **Církev.** Cena Kč 18.—.

Bougaud-Melka: **Zpověď a Eucharistie.** Cena Kč 2'60.
